

ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»
Факультет суспільних і прикладних наук
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
для здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
на тему: «Рекреаційний туризм в Українських Карпатах – стан і
перспективи розвитку»

за освітньо-професійною програмою
«Економіка та організація туристичної діяльності»
спеціальності 242 Туризм

Студентки 4 курсу, групи Тз-19
Котерлин Роксолани Іванівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник Жирак Л.М.

ст. викладач

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала 5

Кількість балів: 50 оцінка: ECTS A

Члени комісії

Денисов Н.К.
(прізвище та ініціали)
Овчарук Т.Г.
(прізвище та ініціали)
Басарко-Кежак
(ілітис) (прізвище та ініціали)
Жирак Л.М.
(ілітис) (прізвище та ініціали)
Кривченко С.А.
(ілітис) (прізвище та ініціали)

ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»
Факультет суспільних і прикладних наук
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи
Освітній ступінь: «бакалавр»
Спеціальність: 242 «Туризм»

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри туризму та
готельно-ресторанної справи

Григорук Д. М.
«08» 02 2023 року

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ СТУДЕНТУ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Котерлин Роксолани Іванівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Рекреаційний туризм в Українських Карпатах – стан і перспективи розвитку»

Керівник роботи Жирак Людмила Михайлівна

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом закладу вищої освіти від «11» листопада 2022 року №155/1-НВ.

2. Строк подання студентом роботи 25.05.2023 року

3. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити) _____

1. Вивчити теоретичні основи рекреаційного туризму: сутність, завдання, функції, види та форми рекреаційного туризму; рекреаційні ресурси як основу організації рекреаційного туризму.

2. Проаналізувати рекреаційно-туристичний потенціал Українських Карпат як передумову розвитку рекреаційного туризму: природні, культурно-історичні та соціально-економічні рекреаційні ресурси Українських Карпат.

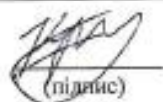
3. Розробити рекомендації щодо розвитку рекреаційного туризму: вивчити сучасний стан, проблеми та шляхи розвитку рекреаційного туризму в Українських Карпатах; розробити авторський тур як рекомендацію щодо розвитку рекреаційного туризму.

4. Дата видачі завдання 08.02. 2023 року

Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строки виконання етапів роботи	Примітка
1	Визначення теми кваліфікаційної роботи	14 листопада	виконано
2	Визначення плану роботи та погодження з науковим керівником	8 лютого	виконано
3	Підбір та аналіз літературних джерел з теми кваліфікаційної роботи	15 березня	виконано
4	Підбір методів для проведення досліджень	березень	виконано
5	Написання розділу 1. Теоретичні основи рекреаційного туризму	березень	виконано
6	Написання розділу 2. Аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу Українських Карпат як передумови розвитку рекреаційного туризму	квітень	виконано
7	Написання розділу 3. Рекомендації щодо розвитку рекреаційного туризму в Українських Карпатах	травень	виконано
8	Підготовка текстового варіанту роботи для попереднього захисту на засіданні кафедри	25 травня	виконано
9	Обробка зауважень наукового керівника	31 травня	виконано
10	Представлення роботи для перевірки на академічну доброчесність	1 червня	виконано
11	Представлення оформленої роботи на кафедру	10 червня	виконано
12	Написання відгуку наукового керівника	12 червня	виконано
13	Рецензування кваліфікаційної роботи	15 червня	виконано
14	Підготовка доповіді та презентації до роботи	15-20 червня	виконано
15	Захист кваліфікаційної роботи на засіданні ДЕК	23 червня	виконано

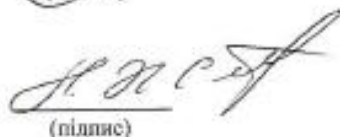
Студент

(підпис)

Роксолана КОТЕРЛИН

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

Людмила ЖИРАК

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Метою дослідження є визначення особливостей рекреаційного туризму в Українських Карпатах, стан та перспективи розвитку.

В першому розділі розглянуто теоретичні основи рекреаційного туризму.

В другому розділі проведено аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу Українських Карпат як передумови розвитку рекреаційного туризму.

В третьому розділі представляє процес рекомендації, щодо розвитку рекреаційного туризму в Українських Карпатах.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: РЕКРЕАЦІЙНИЙ ТУРИЗМ, УКРАЇНСЬКІ КАРПАТИ, ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ	5
1.1 Сутність рекреаційного туризму, його завдання та функції	5
1.2 Основні види та форми рекреаційного туризму.....	9
1.3 Рекреаційні ресурси як основа організації рекреаційного туризму.....	12
<i>Висновки до розділу 1</i>	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ ЯК ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ	19
2.1 Природні рекреаційні ресурси Українських Карпат.....	19
2.2 Культурно-історичні рекреаційні ресурси Українських Карпат.....	25
2.3 Соціально-економічні рекреаційні ресурси Українських Карпат.....	34
<i>Висновки до розділу</i>	38
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ	40
3.1 Сучасний стан та проблеми розвитку рекреаційного туризму в Українських Карпатах.....	40
3.2 Шляхи розвитку рекреаційного туризму в Українських Карпатах.....	45
3.3 Розробка авторського туру «Карпатські мандрі» як рекомендації щодо розвитку рекреаційного туризму.....	50
<i>Висновки до розділу 3</i>	57
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

Актуальність теми. Рекреаційний туризм – це вид туризму, який спрямований на відпочинок, релакс та відновлення сил. Тема «рекреаційний туризм» залишається актуальною після коронавірусу та під час війни. Незважаючи на те, що пандемія COVID-19 суттєво змінила туристичну індустрію, люди все ще мають потребу відпочинку та віддалення від повсякденних занять. Після довгого періоду карантину та обмежень, багато людей бажають відвідати місця, де можуть розслабитися, насолодитися природою та забути про стрес. Війна та конфлікти призводять до зменшення кількості туристів у певні регіони та погіршення умов безпеки. Однак, рекреаційний туризм може бути одним із шляхів відновлення економіки та зменшення наслідків війни шляхом створення робочих місць та підтримки малого та середнього бізнесу. Також рекреаційний туризм може допомогти людям відволіктися від негативних наслідків конфлікту та забезпечити позитивні емоції та враження. Значення дослідження, проведеного при написанні цієї кваліфікаційної роботи, полягає в тому, що воно покликано виявити реальні можливості та конкретні напрямки розвитку рекреаційного туризму в Українських Карпатах та залучати все більше туристів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційною базою послужили наукові праці Балян А. В., Вачевського М.В., Свінцева О.М. Поняття рекреаційного туризму досліджувалося багатьма науковцями, серед яких Мальська М.П., Гамкало М.З., Смаль І.В..

Мета роботи – визначити особливості рекреаційного туризму в Українських Карпатах, стан та перспективи розвитку.

Для реалізації поставленої мети виконуються такі **завдання**:

- дослідити сутність рекреаційного туризму, його завдання та функції;
- вивчити рекреаційно-туристичні ресурси Українських Карпат як основу організації рекреаційного туризму;
- дослідити сучасний стан, проблеми та шляхи розвитку

рекреаційного туризму в Українських Карпатах;

- розробити рекомендації щодо розвитку рекреаційного туризму в Українських Карпатах.

Об'єкт дослідження – рекреаційний туризм як перспективний напрямок туристичної діяльності.

Предмет дослідження – передумови, стан та перспективи розвитку рекреаційного туризму в Українських Карпатах.

Методи дослідження. Для дослідження рекреаційного туризму в Українських Карпатах використовувалися такі методи як: аналіз наукової інформації, порівняння, класифікація, пояснення, аналіз літературних джерел, розрахунок, припущення.

Географічні межі дослідження, проведеного при написанні кваліфікаційної роботи, охоплюють регіон Українських Карпат, в який входять Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька області.

До джерельної бази дослідження належать наукові праці, автори яких подають оцінку рекреаційно-туристичних ресурсів Карпатського регіону, розглядають питання, пов'язані з якісною і кількісною характеристикою його рекреаційно-туристичних ресурсів.

Практичне значення роботи полягає у формуванні системи рекомендації щодо розвитку рекреаційного туризму в Українських Карпатах з використанням світового досвіду.

Апробація результатів дослідження. Участь у I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Перспективи розвитку зеленого туризму в Карпатському туристичному регіоні України».

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, індивідуального завдання, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг сторінок основної частини становить 66 сторінок. Список використаних джерел становить 40 позицій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ

1.1 Сутність рекреаційного туризму, його завдання та функції

Реформування суспільного виробництва, зміна характеру праці, збільшення вільного часу, покращення екологічної ситуації та багато інших процесів визначають значні масштаби розвитку сфери рекреації.

Рекреація – необхідна сфера у житті людини, спосіб відновлення організму людини. Рекреація як одна з головних форм продуктивного використання вільного часу людини – суспільний, економічний і науковий феномен, що є відносно новою сферою міжгалузевих та міждисциплінарних досліджень (економічних, географічних, соціологічних, математичних, медичних та інших) [4, с. 15].

Категорія «рекреація» отримала найбільш широке поширення в регіональній економіці, що свідчить про те, що туризм став реальним фактом економіки будь-якої країни та території. Не виключенням є і Карпатський регіон (див. табл.1.1).

Таблиця 1.1

Надходження до бюджету з сфери туризму регіону Українських Карпат

Область	2021	2022	2023
Ів.-Франківська	33,5 млн.грн.	33,4 млн.грн.	30,2 млн.грн.
Закарпатська	11,5 млн.грн.	14,6 млн.грн.	16,8 млн.грн.
Львівська	37,9 млн.грн.	52,1 млн.грн.	60,4 млн.грн.
Чернівецька	2,6 млн.грн.	2,6 млн.грн.	5,2 млн.грн.

Джерело [36]

У науковій літературі можна зустріти різне пояснення цього терміну. Зокрема, співвідношення поняття «рекреація» з поняттям «оздоровлення», інші – з поняттям «відпочинок». Крім цього, термін використовується для характеристики галузі національного господарства, пов'язаної з освоєнням

території для відпочинку, лікування (реабілітації) і туризму, скерованої на розвиток, відпочинок і оздоровлення, вдосконалення і розвиток особистості.

В останні десятиріччя щодо сутності рекреації у науковій літературі побутує думка, що до неї варто відносити матеріальні явища, які створюють умови для ефективної діяльності соціальної сфери суспільного життя та природно-ландшафтні умови. Виходячи з цього, під рекреацією треба розуміти цілісний природно-функціонуючий об'єкт, діяльність якого створює загальні умови соціально-економічного розвитку. До рекреації треба віднести ті об'єкти, функціонування яких створює загальні умови суспільного відтворення та соціальної діяльності. Причому сукупність даних об'єктів не є незмінна. З постійним суспільним розвитком ця сукупність об'єктів постійно змінюється і доповнюється, оскільки підвищується роль загальних умов.

Також рекреацію можна сприймати і як заплановану бездіяльність, яка здійснюється за бажанням. У глибшому сенсі вона розглядається у зв'язку з емоційним досвідом та натхненням, що з'являється як наслідок рекреаційної дії.

З іншого боку, рекреація може сприйматися як система ресурсів чи сервісу або будь-який тип або вид усвідомленого задоволення фізіологічних бажань і соціальних потреб особистості під час відпочинку [9, с. 27].

Рекреаційна діяльність належить до невиробничої сфери. Економічний ефект від рекреаційної діяльності проявляється в закладах лікування, відпочинку і туризму, а також на рівні національного господарства країни в зростанні валового суспільного продукту. Рекреація також є формою попиту на послуги, що визначає формування окремих сфер господарської діяльності. І у цьому сенсі вона як конкурує, так і взаємодіє із сільським та лісовим господарством, рибальством, промисловістю, гірничою справою та іншими видами суспільної виробничої діяльності, де використовуються природні ресурси.

Розрізняють три форми використання часу, відведеного на рекреацію – туризм, лікування/оздоровлення та відпочинок. Для означення цього часу і видів діяльності, які відбуваються в його межах, буде використовуватися

поняття «рекреаційно-туристичний», яке включає майже всю сукупність явищ і процесів, пов'язаних з відновленням сил людини та задоволенням її фізіологічних і соціальних потреб [37].

Саме туризм у сучасному світі сприймається як головна форма рекреаційної діяльності, перетворившись на потужну самостійну галузь нематеріального виробництва, яка задовольняє рекреаційні потреби.

Виникає логічне запитання про співвідношення семантичного навантаження наукових категорій «туризм» і «рекреація», оскільки дуже часто ці два поняття сприймаються і подаються в літературних джерелах як синоніми.

Досить поширеною є думка, що «рекреація» – поняття значно ширше, оскільки включає практично всі види діяльності людини у її вільний від роботи час, який вона проводить поза своїм постійним помешканням, тоді як «туризм»-поняття вужче і глибше, оскільки цей процес супроводжується споживанням певних відповідних послуг, тобто купівлею певної продукції/товару чи послуг і використанням ресурсного потенціалу території.

У Західному науковому світі дослідження рекреації тривалий час розвивалося незалежно від досліджень туризму. Традиційно туризм розглядався як комерційний економічний феномен, що базується на приватній основі. На противагу такому підходу рекреація вивчалася як ресурс доступного, загальнодержавного явища. Тому дослідження рекреації фокусувалося на державному секторі. Вивчалися проблеми управління незайманою природою, неринкове оцінювання й аналіз рекреаційного досвіду. Вивчення туризму носило більш прикладний характер, який зосереджувався на традиційному приватному секторі (наприклад, туристична індустрія). Досліджувалися моделі подорожей, туристичний попит, реклама і маркетинг. Такий поділ між цими видами діяльності зберігався до початку 1980-х років. Сьогодні дані розбіжності звелись до нуля. І все ж, існують думки, що «туризм здійснюється в межах рекреаційної основи», а прихильники іншої точки зору намагаються довести, що навпаки «рекреація – компонент туризму». Та все ж в сьогоденній день, вивчення туризму і рекреації розширилося і переплелось в понятійному

апараті й методичному інструментарії. Разом із зміною суспільства і впливом суспільно-географічних чинників розмежовуюча лінія між рекреацією та туризмом стала розмитою і нечіткою. Ті ж, хто намагається знайти різницю, можуть висловити твердження, що рекреація звертає до такого процесу свідомості людини, як зосередження на власних силах, тоді як туризм обслуговує явно тих, хто шукає розваг без значного дискомфорту. але й ці аргументи стають умовними, оскільки швидкими темпами розвивається екологічний туризм, який спирається на активний відпочинок, за якого комфортність зменшується до мінімуму. Однак очевидним є зростаючий збіг ознак між туризмом і рекреацією у теорії, діяльності і впливів, особливо із зростанням прибутку від рекреації і розподіленням обов'язків у рекреаційній сфері між державними і приватними структурами. Разом із цим з'являється і необхідність розглядати рекреаційні і туристичні ресурси у комплексі як ресурси для різних видів діяльності під час дозвілля [10, с. 311].

Основними завданнями рекреаційного туризму є:

- гармонійний фізичний розвиток та сприяння всебічному розвитку людини;
- зміцнення здоров'я та попередження захворювань;
- забезпечення повноцінного відпочинку для представників будь-яких професій та віку;
- підтримання ефективної працездатності;
- досягнення активного творчого довголіття.

Рекреаційний туризм виконує такі основні функції:

- 1) рекреаційну;
- 2) оздоровчу;
- 3) культурно-масову;
- 4) пізнавальну;
- 5) розважальну;
- 6) виховну [11, с.53].

Отже, можна підсумувати, що рекреаційний туризм – різновид масового туризму з метою оздоровлення, лікування і відпочинку, відновлення і розвитку фізичних, психологічних ресурсів людини [34].

1.2 Основні види та форми рекреаційного туризму

Існує кілька підходів для виокремлення видів рекреаційного туризму. У найбільш класичному підході вирізняють тільки два види:

- оздоровчий;
- пізнавальний.

Однак система туризму, яка постійно модернізується, вимагає більш ґрунтовного та точного підходу до виділення видів рекреаційного туризму. а саме до них відносять:

- оздоровчий;
- пізнавальний;
- етнографічний;
- спортивний;
- релігійний;
- сільський;
- екологічний;
- гастрономічний;
- культурний.

Порівнявши всі види туризму за метою подорожі можна визначити, що наймасовішим є світовий ринок рекреаційного туризму (відпочинок і лікування), що охоплює 71% загальної кількості прибуттів у світі та характеризується поступальними темпами розвитку й стабільністю туристичного попиту [36].

Рекреаційний туризм – це певна сфера людської діяльності, тобто це означає, що для задоволення потреб туристів необхідні кваліфіковані кадри: лікарі, реабілітологи та інші медичні компетентні співробітники для оздоровчого туризму, компетентні екскурсоводи – в пізнавальному туризмі,

інструктори та тренери – в спортивному. Часто можна зустріти спробу обґрунтувати розвиток туристично-рекреаційного туризму, який спрямований на досягнення декількох цілей одночасно: відпочинок, пізнання, оздоровлення. У приклад до цього випадку можна навести подорожуючих, які приїжджають на курорт з головною метою – пройти оздоровчі процедури, але в додаток туристи здійснюють екскурсії по місцевості на якій розміщений курорт, активно проводять час: плавання, фітнес, заняття в спортивному залі, а також відвідують розважальні заклади: казино, боулінги, дискотеки. Доречніше швидше назвати цей вид змішаним або власне рекреаційним [7, с. 18].

Ще одна класифікація пов'язана з місцевістю, в якій він здійснюється, в цьому випадку виділяють:

- гірський;
- морський;
- лісовий;
- сільський;
- спелеотуризм;
- індустріальний;
- джайлоо-туризм.

За способом пересування виділяють: піший, автомобільний, авіатуризм, залізничний, велосипедний, водний, гірський, лижний та інші види.

Існують і інші класифікації, але перераховані в повній мірі характеризують поняття рекреаційного туризму.

Рекреаційний туризм можна умовно розділити на кілька типів:

- 1) туристсько-оздоровчий тип;
- 2) пізнавально-туристський тип.

Для кожного типу потрібний свій вид рекреаційних ресурсів.

Під рекреаційними ресурсами розуміється складна керована і частково самокерована система, що складається з ряду взаємозалежних підсистем, а саме: відпочиваючих людей, природних і культурних територіальних комплексів, технічних систем, персоналу що обслуговує і органів управління.

До складу природних характеристик входять кліматичні умови, площа і місткість рекреаційної території, природні особливості ландшафту, наявність водних об'єктів, насамперед бальнеологічні властивості тощо. Оптимальне поєднання цих характеристик створює оптимальну основу для розвитку рекреаційного туризму. Для першого, туристсько-оздоровчого типу це – кліматичні чинники, які в поєднанні з бальнеологічними особливостями створюють сприятливі умови для формування курортного комплексу. Для пізнавально-туристського, крім вищезгаданого додається історико-культурний потенціал [37].

У територіальному плані рекреаційна діяльність – важливий чинник комплексної організації матеріально-просторового середовища проживання людини, що охоплює спеціалізовані території землі з елементами природного й урбанізованого середовища, які в сукупності утворюють територіальні рекреаційні системи різного типу. У територіальному відношенні зазвичай виділяють декілька основних рекреаційних зон. Лісостепові, лісові, гірські і приморські зони мають найбільше можливостей для організації як масового відпочинку і туризму, так і лікувально-реабілітаційний курортний відпочинок практично протягом всього року. Рекреаційні заходи першого типу можна назвати пасивними. До них відносяться сонячні та повітряні ванни в спокої. Здійснюються вони зазвичай в умовах пляжу. Цей вид рекреації пред'являє жорсткі вимоги до погоди. Другий тип – це зазвичай активна рекреація: походи, спортивні ігри тощо. Програма організації даного типу туризму повинна мати багатофункціональний характер: відпочинок, розважальні заходи, оздоровчу програму, здатних підняти життєвий тонус відпочиваючих, задовольнити їх духовні та емоційні потреби.

Виділяють системоутворюючі чинники рекреаційного туризму:

- зміна обстановки;
- забезпечення достатньої м'язової активності;
- стимуляція природного імунітету – несприйнятливості організму до хвороботворних бактерій.

Зміна середовища постійного перебування пов'язана зі зміни людиною повсякденних, одноманітних і тому вже утомливих умов життя, що забезпечує перемикання нервово-емоційної сфери на нові об'єкти зовнішнього середовища, відволікання його від утомливих і часом негативних впливів повсякденності. Туристичні походи і подорожі, що переносять жителя міста в інше ландшафтно-кліматичне середовище та пов'язані з безпосереднім контактом з природою.

Основні форми рекреаційної діяльності формуються з курортного лікування, оздоровчого відпочинку і туризму.

Рекреаційний туризм поділяють на лікувальний і оздоровчий. Ці підвиди відмінні, але доповнюють один одного. Так, відпочинково-оздоровчі потреби можна задовольняти на рекреаційних об'єктах загальної спеціалізації, а лікувальні – в спеціалізованих курортних закладах. Під час задоволення відпочинково-оздоровчих потреб застосовують лікувальні процедури, і навпаки, в лікувальному туризмі – елементи активного відпочинку. Однак центральне місце в рекреаційному туризмі посідає лікувальний туризм, який вважають традиційним видом, що розвивається в районах зі сприятливим кліматом і з наявністю лікувальних ресурсів або в місцях, де розроблені технології лікування тих чи інших захворювань.

Отже, можна дійти висновку, що значення лікувального туризму в сучасних реаліях зростає. Оскільки стан здоров'я людей постійно негативно змінюється. Спосіб життя (прискорені темпи життя, які супроводжуються стресовими ситуаціями, насиченістю інформаційних потоків, несприятливою екологічною ситуацією) найбільшою мірою впливає на це. Саме, лікувальні тури, що вимагають порівняно тривалих термінів перебування (2-3 тижні) і більш розвиненого обслуговування є найефективнішими для організму людини.

1.3 Рекреаційні ресурси як основа організації рекреаційного туризму

Рекреаційні ресурси – об'єкти та явища природного, природноантропогенного та соціального походження, які використовуються для

туризму, лікування, оздоровлення та впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, формування рекреаційних центрів, їх спеціалізацію та економічну ефективність. Це сукупність природних, природно-технічних і соціально-економічних комплексів, що сприяють відновленню та розвитку фізичних і духовних сил людини та її працездатності. У структурі рекреаційних ресурсів виокремлюють три основні складові – природну, історико-культурну та соціально-економічну.

- Природні рекреаційні ресурси – це різноманітні природні об'єкти, які використовуються для відпочинку та рекреації. Це можуть бути гірські ліси, водоспади, озера, гірські хребти, заповідні території;

- Історико-культурні рекреаційні ресурси – це культурні та історичні об'єкти, які привертають туристів та відпочиваючих. Це можуть бути пам'ятники архітектури, музеї, старовинні центри міст та інші культурні об'єкти;

- Соціально-економічні рекреаційні ресурси – це послуги та інфраструктура, які створюються для задоволення потреб відпочиваючих. Це можуть бути готелі, кафе, ресторани, санаторії, курорти та інші [9, с. 5].

Також туристичні ресурси можна охарактеризувати за кількісними та якісними характеристиками.

До кількісних характеристик можемо віднести:

- кількість: кількість туристичних ресурсів в певній території.
- відстань: відстань між туристичними ресурсами та доступність до них.
- пропускна здатність: максимальна кількість туристів, які можуть відвідувати даний ресурс в певний час.
- тривалість відвідування: час, необхідний для відвідування туристичного ресурсу.

Якісні характеристики туристичних ресурсів:

- природні умови: клімат, ландшафт, екологічна чистота тощо;

- культурні та історичні об'єкти: культурні та історичні пам'ятки, національні парки, заповідники, музеї;
- інфраструктура: наявність туристичних об'єктів, якість транспортних зв'язків, рівень готельної бази, наявність ресторанів та інших закладів громадського харчування;
- культурно-етнографічний потенціал: можливість ознайомлення з культурою та традиціями місцевих жителів.

Туристично-рекреаційний потенціал прийнято характеризувати як сукупність ресурсів, які в даний момент не задіяні в використанні, але тим не менш мають потенціал бути використаними в майбутньому. До рекреаційних ресурсів варто віднести широкий список культурних об'єктів, археологічних знахідок, архітектурних здобутків, музеї побуту та культури народів на досліджуваній території, місця, пов'язані з життєвими стежками відомих учених, письменників, акторів, політичних діячів, викладачів, робітників, селян та ін.

Оцінювання туристичних ресурсів може здійснюватися за різними підходами, такими як:

- інтегральний підхід: оцінка туристичного ресурсу на основі всіх його характеристик, які впливають на туристичну привабливість;
- розподільчий підхід: оцінка туристичного ресурсу залежно від кількості туристів, які відвідують даний об'єкт [14, с. 224].

Неймовірні, вічнозелені та могутні Карпати – царство неповторних краєвидів, край, який називають перлиною української землі. Над дорогами, що ведуть мандрівників Карпатськими горами, шумлять праліси. Мальовничі краєвиди змінюються, як у калейдоскопі. Неповторна природа, унікальні пам'ятки історії та культури, самобутні риси в народному мистецтві і побуті гуцулів (етнічної групи українців, що живуть на даній території) завжди приваблюють у Карпати туристів. Ці оповиті легендами величні та красиві гори,

приваблюють як літом, так і зимою. Це все відкривається перед подорожуючими, як скриня скарбів.

Прикладом природних туристичних ресурсів, які згадувалися раніше, можна також навести наявність великої кількості мінеральних вод у Карпатському регіоні. Різноманітними мінеральними водами багата Львівська область. Цінні всесвітньо відомі гідрокарбонатно-сульфатні, кальцієво-магнієві, сульфатні, натрієво-кальцієві води є у Передкарпатському районі, зокрема в Трускавці та Східниці. На незначній відстані від Трускавця, у Моршині, розвідані й широко використовуються сульфатнохлоридні, натрієво-магнієво-кальцієві води. На північ від Львівського Передкарпаття зосереджені відомі сульфідні води в Любені Великому і Немирові. Такі води, а також грязі, є на півночі Івано-Франківської області в с. Черче. Усі ці ресурси мінеральних вод мають лікувальне значення [6, с. 74].

В Україні наявні мінеральні води всіх основних бальнеологічних груп. Деякі з них, зокрема «Миргородська», «Куяльник», «Поляна квасова», «Березівські мінеральні води», «Нафтуся» і радонові води, мають світове значення та є унікальними.

Україну прийнято вважати значним осередком бальнеологічних ресурсів світу. Найбільшим зосередженням бальнеологічних ресурсів в Україні визначається Карпатський регіон, а, особливо, Передкарпаття. Кількість освоєних джерел і свердловин мінеральних вод досягає понад 200. Найбільш поширена у регіоні є трускавецька «Нафтуся» [9, с. 31].

Кліматична зона Українських Карпат з погляду їх рекреаційного використання належать до одної з найбільш оптимальних для людського організму. Ще однією особливістю клімату цього регіону є його непостійність. Він характеризується значною кількістю опадів (700-800 мм на рік у рівнинних районах і до 1700 мм в горах), високою відносною вологістю повітря, м'якою зимою, теплим дощовим літом і помірно теплою сухою осінню. Сніг у горах досягає товщини 40-80 см і лежить протягом 3,5 місяців [7, с.30].

Ландшафтні особливості досліджуваної території теж доволі багаті та різноманітні. Велику роль тут відіграють рельєф і рослинність. Для території нашої держави характерний доволі різноманітний вид рельєфу з безліччю мальовничих височин, плато, гір тощо. Тут рельєф у поєднанні з місцевими кліматичними і рослинними ресурсами в цілому є унікальним не лише для Європи, а й для світу. Гірський рельєф Карпат зосереджує в собі різні особливості контурного формування хребтів, також різних геологічних рис масивів.

Також Україна славиться наявністю одних з найбільших печер світу, які мають перспективу перетворення, за допомогою потрібного обладнання на рекреаційно-туристичні території, які будуть відомі на міжнародній туристичній арені. Зосереджені печери у трьох регіонах: Подільсько-Буковинському (Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Львівська та Івано-Франківська області) та Карпатах [21, с. 225].

Велика кількість гірських карпатських водойм мають відповідні умови для організації водних екстремальних видів спорту, до прикладу: сплав на каяках і каное. Наразі це є досить новою та нерозвинутою можливістю для створення туристичної атракції для оригінальних туристичних шляхів та нетрадиційного, екстремального туризму.

Одним з важливих факторів забезпечення туристичної діяльності, а особливо взимку, є наявність історичних і культурних ресурсів. Однією зі складових цих ресурсів є пам'ятки архітектури. Дерев'яні церкви є найбільш досконалими зразками гуцульської архітектури, які дійшли до нас з давнини (Додаток А). У старій гуцульській коляді співається, що там, де краплини крові Христової впали на землю, виросла церква. В кожному, навіть найменшому селі, знаходиться власна церква. В Карпатах збереглося багато дерев'яних храмів, зведених у період з XVI до початку XX століття [12, с. 98].

Цікавими зразками архітектури є монастирські ансамблі. Найбільш привабливим у туристичному відношенні є Мукачівський (XVIII-XIX ст.).

Манявський Скит, що знаходиться в селі Манява Богородчанського району, є значущою історичною пам'яткою.

Архітектурні ансамблі та історичні споруди Ужгорода, Виноградова, Мукачева, Долини, Берегова, Чернівців, Дрогобича, Самбора, Івано-Франківська та Коломиї мають велику історико-культурну цінність. До пам'яток садово-паркового мистецтва, що знаходяться під охороною держави, належать Виноградівський, Самбірський, Міженецький (Старосамбірський район) та інші, які були створені в XVII-XVIII столітті. З унікальних пам'яток XIX століття можна згадати парк санаторію «Карпати» (Свалявський район), Чертизький (Ужгородський район), Чернівецького університету, Вишневецький (Самбірський район) та інші.

Карпатський біосферний заповідник (Додаток Б), який належить до світової спадщини ЮНЕСКО та представляє значний науковий та культурний інтерес. Він є особливим куточком природи, збереження якого має глобальне міжнародне значення. Він надає можливість ознайомитися з диким світом природи, давніми традиціями карпатського регіону, а також відпочити та відновити своє здоров'я.

Починаючи аналіз соціально-економічних умов розвитку зимового відпочинку в Карпатському регіоні, варто відмітити, що цей район має довгу історію розвитку, багато природних ресурсів та вигідне географічне положення. Ці фактори, разом з значним робочим потенціалом, дозволили державній адміністрації проводити розширення промислових потужностей та сільськогосподарського виробництва в цьому регіоні.

Також варто відзначити, що вигідне географічне розташування може сприяти інтеграції рекреаційної інфраструктури регіону в європейський рекреаційний простір, що є не менш важливим фактором [20, с. 21].

Гірські регіони мають щільну мережу асфальтованих доріг, які забезпечують зв'язок між селами та районними центрами. Великі загальнодержавні траси, такі як Івано-Франківськ – Ужгород, Чернівці –

Ужгород тощо, проходять через карпатські села. Крім того, над річками зведено міцні залізобетонні мости з високою пропускною здатністю.

Також важливим чинником у соціально-економічних аспектах є розвинуті рекреаційні і спортивні заклади, такі як гірськолижні курорти, бази відпочинку та спортивні комплекси [37].

Ці ресурси можуть бути використані для розвитку різних форм туризму, таких як гірськолижний, екологічний, культурний та спортивний туризм, що може сприяти підвищенню соціально-економічного рівня регіону.

Висновки до розділу 1

Отже, підсумовуючи сказане можна визначити що, рекреаційні ресурси досліджуваної території Карпат являють собою чудові природні умови, значну кількість історичних та культурних явищ та розвинуту соціально економічну сферу, що в свою чергу є сприятливим для відновлення фундаментальних потреб людського організму

Рекреаційні ресурси відіграють важливу роль в рекреаційному туризмі, оскільки вони є основою для задоволення потреб і бажань відпочиваючих. Вони створюють умови для відновлення фізичного, емоційного та психологічного благополуччя людей.

РОЗДІЛ 2. РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАРПАТ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ

2.1 Природні рекреаційні ресурси Українських Карпат

Гірські масиви Українських Карпат знаходяться на західній частині нашої країни між річкою Дністер і державним кордоном. Це центральна частина великої дуги Карпатських гір, відомої під назвою Східні Карпати (рис.2.1).

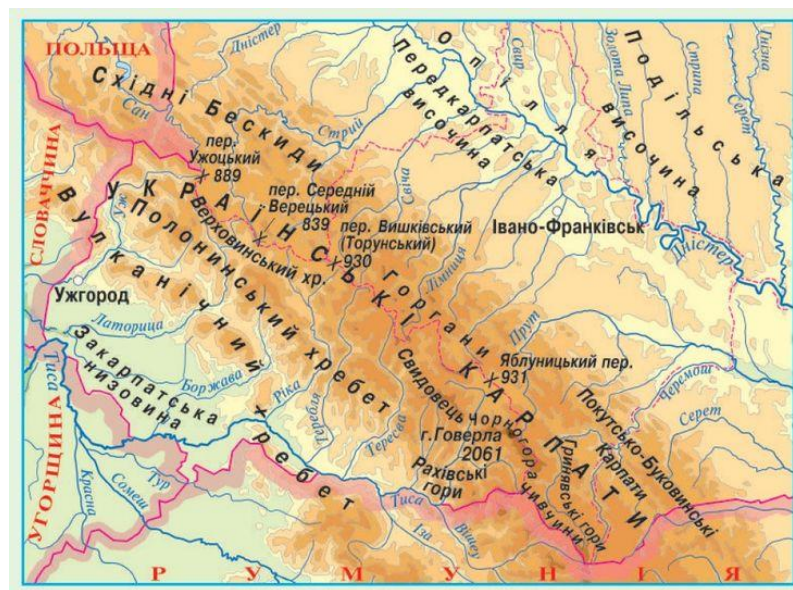

Рис. 2.1 Карта Українських Карпат

На території України «довжина опуклої на північний схід гірської дуги складає близько 280 км. Площа Українських Карпат разом із Передкарпатською височиною й Закарпатською низовиною досягає 37 тис. кв. км».

Розташування Українських Карпат на порівняно невеликій відстані від центральних районів держави сприяє залученню туристів з її інших регіонів, а їх наближеність до Центральної Європи – відвідуванню краю гостями з-за кордону.

«Українські Карпати – це оригінальний природно-територіальний комплекс, який займає широке пасмо середньо-високих гір. Долинами рік воно розділене на окремі гірські масиви – Бескиди, Верховинський, або Вододільний

хребет, Боржаву, Красну, Горгани, Свидовець, Черногору, Чивчини, Мармароські гори та ін.»

Для більшості туристів очевидним при формуванні зимового відпочинку виступають схили Свидовицького масиву, Черногори, Гринявських полонин, Боржави, Стрийсько-Санської Верховини, Покутсько-Буковинських гір. Тоді як бувалі туристи у сфері гірськолижного спорту проявляють певну тенденцію організувати свою подорож Головним вододільним хребтом [35].

Таким чином, рельєф Українських Карпат забезпечує маршрути для різного рівня складності і вподобань, а для зимового відпочинку в цілому.

Українські Карпати укриті густою мережею мальовничих долин і ущелин, по яких несуть свої води гірські води. «На території гір нараховується близько 500 річок, кілька тисяч періодично діючих водотоків (під час сніготанення й проливних дощів) і більше 1200 водойм». Більшість із них належать до басейнів річок Дністра, Прута й Серету у Прикарпатті й Тиси – в Закарпатті. Озер на території Карпат небагато. В центральній частині Українських Карпат – на Свидовці, Горганах і Черногорі – сходиться близько 20 гірських озер льодовикового походження.

Достаток водойм, їх краса слугують ще одним об'єктом Карпат, що приваблюють туристів. Для водотоків Карпат характерні повені і підйоми води. Долини гірських річок неширокі, з крутими схилами, глибоко врізані (від 150-250 м до 600-800 м). Падіння становить 60-80 м/км у верхів'ях і 5-10 м/км у низов'ях. Швидкість течії – від 1-2 м/с до 3-5 м/с, що обумовлює розвиток водної ерозії й виникнення селевих потоків». Для річок Карпат характерні дощові паводки. Гірські річки Карпати пересихають рідко. Взимку на них бувають затори; малі річки іноді перемерзають.

В Українських Карпатах клімат помірно континентальний, з теплим вологим літом і помірно-холодною зимою. Початок і кінець зими припадає на різний час залежно від географічного й висотного положення району. В цілому зима нехолодна, з відлигами. В січні середня температура коливається від -3° до -8° , в горах до -9° . Тільки іноді в горах буває $-35 - 37^{\circ}$. Тривалість зими

різна – в Закарпатській низовини вона 2-2,5 місяці, а в горах досягає 4-5 місяців [39].

В Прикарпатті, частині території Львівської, Івано-Франківської й Чернівецької областей, що прилягає до Українських Карпат з півночі, зима починається наприкінці листопада, а в Закарпатській низовині – в першій декаді грудня і закінчується відповідно в першій декаді березня і наприкінці лютого. В горах сніг випадає в окремих районах в першій декаді листопада і тримається до кінця травня. Тому тривалість зими різна: якщо на рівнинах Закарпаття вона триває 70-75 днів, то в горах на висоті 900 м і вище – приблизно 120-160 днів. Стійкий сніговий покрив спостерігається в гірських районах з кінця листопаду і до кінця травня. В окремі роки глибина снігового покриву місцями досягає 2,5-3,5 м.

Весна на Прикарпатті триває 70-85 днів, а на території Закарпаття – 70-80 днів. В горах через кожні 100 м висоти початок весни затримується на 2 дні, а кінець – на 8 днів. Весною погода нестійка, з частими похолоданнями.

Літо порівняно стійке, тепле, часом спекотне. На Закарпатті – на рівнині – воно починається в другій половині травня і триває до кінця вересня, в горах – до початку вересня. На Прикарпатті літо настає наприкінці травня – на початку червня і закінчується в другій декаді вересня. В горах через кожні 100 м висоти літо спізнюється на 8-9 днів і на 5-6 днів закінчується раніше.

Осінній період охоплює три місяці – вересень, жовтень і листопад. В горах осінь настає раніше на 5-6 днів і продовжується на 2-3 дні менше, ніж у низовині.

Високу диференціацію мають і опади, що випадають в Карпатах: чим вище місцевість, тим більше опадів. але збільшення кількості опадів відбувається нерівномірно.

На південно-західних схилах із збільшенням висоти кількість опадів зростає швидше, ніж на північних і східних схилах. Найбільша кількість опадів, понад 1500 мм, випадає на висоті понад 1200 м над рівнем моря. Основна їх кількість припадає на червень – початок липня і кінець жовтня – листопад.

Взимку (грудень-березень) випадає 150-450 мм опадів, під час як у квітні-листопаді – 400-1100 мм [40].

Сніжний покрив стійкий тільки в горах. Випадаючи наприкінці листопада, сніг наприкінці місяця стає постійним і тримається до кінця березня – початку квітня, а на висоті понад 1500 м подекуди зберігається до другої декади травня.

У передгір'ях сніжний сезон дещо відрізняється, він триває з грудня до лютого, причому в східних районах Прикарпаття він встановлюється на 6-7 днів раніше, ніж на Закарпатті. Сніжний покрив досягає наприкінці січня – в лютому 7-14 см, на високогір'ї – 13-33 см, а місцями в горах 3,5 м.

У горах сніговий покрив з'являється в першій частині листопада, а з грудня стає стійким, але 2005 року на відомому гірськолижному курорті Буковелі вже в жовтні було 40 см снігу. Танення снігу в горах розпочинається наприкінці березня.

Беручи до уваги перспективи, які надають Карпати для розвитку групового туризму, доцільно привернути достатню увагу на можливості розвитку туризму в гірськолижному напрямку. Значна частина лижних трас у Карпатах була прокладена відповідно до всіх норм на схилах з трав'яною основою. Усі траси мають снігові гармати та захист від прямого сонячного випромінювання, що сприяє довготривалому зберіганню снігу. Траси проходять підготовку до катання спеціальною снігонапилюючою та сніготрамбувальною технікою [29, с. 2].

Освітлення на трасах дозволяє кататися у вечірній період доби.

Карпати характеризуються багатою рослинністю. В українських Карпатах налічується більше 2000 видів судинних і квіткових рослин, тобто майже 60% всієї рослинності держави, близько 500 видів листяних мохів і 860 видів лишайників. Схили гір укриті густими лісами: внизу – буковими й дубовими, а вище – ялиновими й ялицевими. Ростуть також ясень, явір, береза, граб, осина та інші породи. Карпати покривають 20% лісистій території усієї площі України.

Територія Карпат, особливо Передкарпаття і Закарпаття, давно заселена людиною (за часів палеоліту), широко використовуються її природні ресурси.

Крім надмірного використання на окремих територіях природних ресурсів, в Українських Карпатах людина доклала багато зусиль до збереження цінних природних об'єктів, територій та унікальних ландшафтів. На їх основі тут створені і функціонують біосферні і природні заповідники, національні природні парки, рекреаційно-лікувальні парки, заказники, дендропарки тощо. Найбільш відомими є Карпатський біосферний заповідник, Карпатський національний природний парк, Свидовецький, Брадульський, Кузинський ландшафтні державні заказники, НПП Синевірське озеро, Стужиця та ін. Природно-заповідна зона на площі близько 10 тис. га призначена для збереження природних ландшафтів та їхнього відновлення в умовах інтенсивного рекреаційного використання; рекреаційно-господарська зона – для створення баз відпочинку і господарської діяльності, які б не порушували природні ландшафти [15, с. 121].

Всі ландшафтні області Українських Карпат тою чи іншою мірою забезпечені значними туристсько-рекреаційними ресурсами. Про регіональні особливості привабливих ландшафтів унікальної краси свідчать висока розчленованість рельєфу річковою мережею, різноманітність і зміна рослинного покриву (ліси, криволісся, луки, полонини тощо).

Великі потенційні можливості для розширення масового туризму і рекреації має Вододільно-Верховинська область Карпат. Багато туристів відвідує мальовниче озеро Синевір, розташоване біля верхів'я річки Теремлі на висоті 987 м, площею 7 га і глибиною до 21 м.

В області Вулканічних Карпат (Закарпаття) численні мінеральні джерела, особливо в районі м. Сваляви, смт. Поляни та ін., і добрі ландшафтно-географічні умови сприяли розвитку туристсько-оздоровчих підприємств. Загалом Закарпатське передгір'я має сприятливі природні умови для розвитку туристсько-рекреаційної галузі.

Захоплює велика біорізноманітність рослинних і тваринних видів; відносно допустиме антропогенне навантаження гірсько-лісових басейнових екосистем головних рік Українських Карпат; достатня природна лісистість

території гірських басейнів рік тощо. Таким чином, «Українські Карпати володіють великими можливостями для розвитку їх у рекреаційно-туристській індустрії. Достатність та реальна освоєність людиною території екосистеми і біогеоценозів Українських Карпат дають підстави для можливого додаткового антропогенного навантаження на окремі природні ландшафти у вигляді рекреаційно-туристського використання» [10, с. 312].

Проте важливою умовою при інтенсивному розвитку туризму і рекреації є максимальне збереження природних ландшафтів та їх структурно-функціональних особливостей з дотриманням основної ідеї – туристична галузь повинна бути прибутковою, але не руйнівною для природи.

Великі перспективи для організації масового відпочинку й лікування мають Яремче, Ворохта, Гута, Шешори, Мізунь, Косів, Верховина, Болехів. Відкриті нещодавно мінеральні джерела привертають до себе тисячі гостей з усієї України та з-за кордону.

Вуглекислі води типу «Нарзан» розташовані у верхів'ї Чорного Черемоша (с. Буркут), у районі Верховини. Вуглекислі води поширені в районі р. Цибни. У с. Мізунь виявлено мінеральну воду типу «Нафтусі». Сірководневі води видобуваються в районі курорту «Черче». Біля с. Коршів виявлені води мацестинського типу.

Підсумовуючи викладене, доходимо висновку, що в Карпатах є великі природно-ресурсні можливості для організації і розвитку зимових видів відпочинку, зокрема гірськолижного. Беручи до уваги, що в Карпатах вже є освоєно до 30 гірськолижних полів, що дозволяє забезпечити значну кількість туристів можливістю даного виду відпочинку, що є значним показником. Проте при раціональному освоєнні менш відомих гірськолижних трас можна було б досягнути вдвічі більшого показника відпочиваючих. Отже, Українські Карпати характеризуються значним рекреаційним потенціалом, тому розвиток туристично-рекреаційного комплексу цього регіону є джерелом його реального економічного зростання.

2.2 Культурно-історичні рекреаційні ресурси Карпат

Нині територія Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської та Чернівецької областей, де розташовані Українські Карпати, вважається Карпатською областю. Площа Карпат становить 56 600 квадратних кілометрів, що становить 9,3% території України, тут проживає близько 6,4 млн осіб, що становить 12,3% населення України. Українська частина Карпат є не лише одним із наймальовничіших регіонів України, а й найважливішим оздоровчо-рекреаційним природним об'єктом Східної Європи, поясом цінних лісових масивів, які відіграють потужну водо- та повітряну роль – систем очищення по всій Європі [11, с. 32].

Клімат Українських Карпат є помірно континентальним і має теплу характеристику, проте його тепловий режим і умови зволоження коливається з підніманням вгору. У Карпатах є значні запаси мінеральних вод. Близько третини лісових ресурсів України зосереджена у горах, де росте понад 2110 різновидів квіткових рослин (що становить 50% генофонду судинних рослин України), знайдено значну кількість цінних дерев і рослин, які мають лікарські властивості. Проте на території Карпатського регіону швидкість регресу «сфери життя» значно лишають позаду сприйняття населенням і представниками влади цього надзвичайно небезпечного процесу, який може мати жахливі наслідки. Регіон характеризується багаторівневою системою виробничих зв'язків, виробничі потужності переважно виготовляють комплектуючі вироби.

У промисловій структурі виробництва переважають енергоємні деревообробні та сировинно-видобувні комплекси. Збільшення обсягів виробництва в цих галузях завжди супроводжувалося створенням хімічних і лісокультурних комплексів, хронічно відставанням від світових технологій, неконтрольованим виникненням і накопиченням різноманітних токсичних відходів, антропогенним навантаженням на навколишнє середовище регіону.

Жорстоке ставлення до лісу, головного природного багатства, особливо вдарило по екології Карпатського регіону. Науково необґрунтоване масове

вирубування лісів за останні століття призвело до скорочення площі лісів, порушення вікової структури, зменшення природного приросту деревини, завдало шкоди системам водотворення та стало причиною частих стихійних лих (повені), зсувів, селів, змивів родючого ґрунту, штормових нагонів тощо [39].

З урахуванням екологічного підходу до Карпатського регіону. Водночас питання регіонального еколого-економічного та соціального розвитку недостатньо розглядаються в наукових дослідженнях у контексті забезпечення сталого розвитку України.

Структура індустріальних парків Карпатського регіону за останні двадцять років зазнала суттєвих змін. Однак головні промислові центри даної території спромоглися зберегти діяльність за своєю спеціалізацією. У Львівській економічній зоні розташовані Передкарпатський (Дрогобич – машинобудування, деревообробка, легка промисловість; Стрий – машинобудування, харчова та деревообробна промисловість; Борислав – нафтовидобуток, легка промисловість і хімічна промисловість; Новий Розділ і Яворів – виробництво сірки), північний (Червоноград – вугільна промисловість, легка промисловість; Сокаль – хімічна промисловість; Добровіль – електроенергетика) та Львів (машинобудування, харчова та легка промисловість). Подібна спеціалізація є в Івано-Франківській, Чернівецькій та Закарпатській областях на базі лісогосподарських комплексів. Крім того, в Івано-Франківській області працюють нафтопереробні (Долина, Надвірна), хімічні (Калуш, Івано-Франківськ), машинобудування (Івано-Франківська Україна) тощо; Чернівецька область – машинобудування, легка промисловість і харчова промисловість. промисловість (Чернівці), Закарпатська область – переробна (Ужгород, Берегово, Мукачево, Хуст), машинобудування (Ужгород, Мукачево) [11, с. 326].

Карпатський регіон характеризується багатогалузевим сільським господарством. З півночі на південь область поділяється на наступні спеціалізовані райони: Малопольщина (льонарство, цукрові буряки, хмелярство, картоплярство, молочно-м'ясне тваринництво); Лісостеп (зернові культури,

м'ясо-молочне тваринництво, свинарство, птахівництво); Карпати та їх субрегіони – Передгір'я Карпат (льонарство, картоплярство, молочно-м'ясне скотарство); гірські райони (м'ясо-молочне та м'ясо скотарство, овочівництво, льонарство); Передгір'я Закарпаття (виноградарство, садівництво, тютюнове, молочно-м'ясне тваринництво та птиця). В Карпатському регіоні існують економічні, соціальні та екологічні проблеми, які відомі у всій світовій цивілізації [10, с. 171].

Найбільші навантаження на природу та навколишнє середовище регіону виступають:

- промислові та сільськогосподарські галузі є основними джерелами утворення хімічно активних, токсичних та радіоактивних відходів. (хімічні заводи, лісохімічні заводи, гальванічні цехи та майданчики), асфальт. завод тощо);

- автомобільний транспорт і залізнична промисловість;

- гірничодобувна промисловість (шахти, кар'єри тощо);

- магістральні нафто-, газо-, продуктопроводи;

- джерела сильних електромагнітних полів (радіолокаційні станції, підстанції, високовольтні лінії);

- вантажно-розвантажувальні роботи та міграційні процеси, пов'язані з транскордонним співробітництвом;

- вирубка лісів без дотримання науково обґрунтованих норм ,що є причиною супутнього комплексу проблем (додаток В) (ерозія, руйнування родючих шарів ґрунту, зменшення пропускної здатності водної системи, штормові нагони, повені), зсуви, виникнення селевих потоків тощо) [5, с. 100].

Не відкидається й факт що, ці та деякі інші негативні явища і тенденції внесло деякі зміни у сучасний екологічний стан Карпат. Через погане врахування соціально-економічної політики уряду в останні роки, оцінка екологічного стану показує, що значна частина Карпатського регіону зазнала значних втручань людською діяльністю, що призвело до колосальних змін ландшафту та значним забрудненням навколишніх територій. Однак, в порівнянні з іншими

територіями України (наприклад, Донбас, Придніпров'я), розповсюдження забруднення тут не має загально площинного характеру. Проте в окремих його місцях (наприклад, у межах Дрогобицької агломерації – Дрогобич, Борислав, Стебник, Трускавець) склалися стійкі вогнища загрозової екологічної обстановки, де загрожує розвитку гірничо-хімічна, нафтопереробна, лакофарбова та інші промисловості, даних видів господарства, у Львівсько-Волинському вугільному басейні, в зонах впливу «Сірка» в Яворівській та Роздирській областях, «Оріана» в Калуській області склалася подібна ситуація [26, с. 65].

Більше того, необхідно врахувати, що приблизно 25% населення регіону проживає в зоні підвищеного екологічного ризику внаслідок діяльності понад 300 промислових об'єктів на території області. Карпатський регіон займає четверте місце за рівнем забруднення повітря та водних об'єктів, а відносно забруднення ґрунтів мінеральними добривами та пестицидами, Україна посідає перше і друге місця відповідно.

Наявність великої кількості хімічно агресивних та сировинних виробництв стало наслідком достатньо значного рівня забруднення атмосферного повітря. До іншої категорії концентрацій шкідливих речовин відносяться великі міста області, автотранспорт. Зауваження щодо викидів дуже важливі в контексті Карпатського регіону, оскільки незважаючи на те, що міста у цьому регіоні мають досить невеликі розміри, вони мають високу концентрацію історичної забудови. Тому викиди можуть становити 60-70% порівняно з іншими регіонами України, включаючи промислові міста Сходу та Півдня, які мають більшу територію.

Споживання води в країні сягає близько 1,2 млрд кубометрів (тільки 3,6% національного водоспоживання), а оборотне та безперервне використання води вище середнього по Україні (90% у Карпатському регіоні і 80% в Україні) [39, с].

Тенденція з погіршенням водопостачання населених пунктів Карпат з кожним наступним роком зростає через переважання екстенсивних методів збільшення водопостачання, неефективну організацію та господарське

забезпечення водогосподарської діяльності, відстале технічне забезпечення. Особливе занепокоєння викликає той факт, що ґрунти регіону сильно забруднені мінеральними добривами та пестицидами, що значною мірою зумовлено спеціалізацією сільськогосподарського сектору на виробництві овочів і товарних культур, особливо деяких ранньостиглих сортів овочів і фруктів.

Серйозна нестабільність екологічної ситуації регіону та курорту спричинена, перш за все, вирубками лісів. З 1947 по 1957 рік у Карпатах видобуто понад 70 млн куб. деревини, тому 20% площі вирубано. Цей сценарій повторився на зламі століть. Внаслідок вирубки лісів на схилах гір активізувалися зсувні процеси, почастишали розливи гірських річок, змінився мікроклімат. Вирубка монокультур ялини призводить до частих обвалів. Для Карпатського регіону гірські території є особливо проблемними та повинні мати особливий статус, забезпечуючи їх мешканцям необхідний добробут та соціальне забезпечення відповідно до законодавства. У зв'язку з цим Верховна Рада прийняла Закон України «Про статус гірських населених пунктів України» (Закон України від 15.02.1995 р. № 56/95) [8, с. 3] та прийняла Національну програму соціально-економічного розвитку, організовану Інститутом регіонального розвитку.

Регіон характеризується багаторівневою системою виробничих зв'язків, виробничі потужності переважно виготовляють комплектуючі вироби. У промисловій структурі виробництва домінуючими є енергоємні деревообробні та виноробні комплекси. Збільшення обсягів виробництва в цих галузях завжди супроводжувалося створенням хімічних і лісокультурних комплексів, хронічно відставанням від світових технологій, неконтрольованим виникненням і накопиченням різноманітних токсичних відходів, антропогенним навантаженням на навколишнє середовище регіону. Жорстоке ставлення до лісу, головного природного багатства, особливо вдарило по екології Карпатського регіону. Масштабна вирубка лісів без наукового обґрунтування за останні два століття призвела до скорочення площі лісів, невпорядкованої вікової структури,

зменшення природного приросту деревини та пошкодження водопровідних систем, що стало причиною частих природних катаклізмів (повені, зсуви), селеві потоки, змиває багатий ґрунт, буреломи тощо). Поступово Карпатський регіон перетворюється з «перлини України» на екологічно небезпечний регіон техногенно забрудненого континенту [6, с. 163].

За останнє десятиліття Карпатський регіон ще не бачив таких руйнівних повеней. За оцінками, щорічні збитки від паводків у Карпатському регіоні за останні десятиліття становили приблизно 15 мільйонів гривень, сягаючи 500, 300 та 600 мільйонів гривень у 1998, 2001 та 2011 роках відповідно. Найстрашніше те, що інтенсивність повеней, частота їх виникнення, зруйновані та затоплені території, масштаби руйнувань, які вони приносять, і кількість людських жертв з кожним роком зростає. Для захисту від весняних відлиг та осінніх дощів цивілізована Європа століттями будувала на річках дамби, берегоукріплення, регулюючі водосховища та інші гідротехнічні захисні споруди. Цього достатньо, щоб повністю захиститися від паводкових вод. До певного часу ці технічні споруди надійно захищали людину від води. Все різко змінилося на початку 21 століття, повені і повені стали відбуватися часто і непередбачувано, величезні обсяги води стали вислизати з-під контролю людини і з величезною силою знищили всі технологічні активи людства. Дощі влітку та тепліші зими призвели до раптового накопичення води в Карпатах і альпах, яка швидко вийшла з русла багатьох річок і потекла в європейські долини. але надлишок води як причина повеней аж ніяк не винний у катастрофічних наслідках і величезних збитках, які спіткали Європу останніми роками, особливо в Карпатському регіоні. За висновками багатьох вчених і експертів, які досліджують ці явища, основною причиною нещодавніх катастрофічних повеней є не тільки зміни природних умов, а й величезний технічний тиск, який людина чинила на природу в останні роки [9, с. 192].

Екологічна культура є мірилом моральної зрілості людини, її здорового глузду в багатьох вчинках. Крім того, слід усвідомлювати, що деструктивні процеси в природі та суспільстві часто супроводжують виникнення внутрішніх

порушень у людини, створюючи умови для неврозів, загальних психозів, агресивної та деструктивної поведінки [25, с. 43].

Можна стверджувати, що в Карпатському регіоні сьогодні проживає населення в умовах соціально-економічної несприятливості, де існує багато проблем у сферах екології, економіки та соціальної сфери. Розв'язання цих проблем потребує спільних зусиль держави та громадськості. Усі методи та засоби, які сприяють формуванню екологічної культури та свідомості населення, грають ключову роль у вирішенні протиріччя стосовно людської діяльності втручання в природу. Для досягнення цієї мети необхідне глибоке філософське, соціально-політичне та психолого-педагогічне осмислення змісту людського буття та соціальних норм, які регулюють життя людей у цивілізації.

Кожному необхідно сформулювати глибокий екологічний погляд, що відображає перевагу природних цінностей над штучно створеними матеріальними благами, розуміння розумних меж своїх потреб, усвідомлення бажання дотримуватись законів і можливостей природи [14, с. 52].

Реалізація поняття сталого еколого-економічного розвитку Карпатського регіону, вимагає керуватися тим, що люди, які досягли певного рівня розвитку, закликають охороняти і відтворювати добро, установлювати серед суспільства етичні, моральні та культурні цінності, що мають високу значущість для людського життя, громадську обізнаність, право та владу. Маючи на увазі наявні природні, економічні та інтелектуальні ресурси Карпатського регіону, головною стратегічною метою є створення ефективної еколого-економічної системи, яка забезпечить швидкий розвиток та збереження екологічної безпеки в регіоні.

Карпати розташовані на території 4 областей України: Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької. Територія також поділена на дві частини – Прикарпаття та Закарпаття. Прикарпаття – це Івано-Франківська та Чернівецька області, Закарпаття – Закарпатська область. Частина Львівської області також розташована в гірській місцевості (південь). Пагорби невисокі вулканічного походження, нинішня висота приблизно 1200-1400 метрів.

Найвища точка знаходиться в Ясінях і Яблуницькому районі – гора Говерла – 2061 м. Поруч усі двохтисячні вершини Українських Карпат – Петрос, Хом'як.

Практично в будь-якій місцевості є гірськолижна база, а курорти часто розташовані там, де добре кататися на лижах і сноубордах. Сьогодні в Українських Карпатах найвідомішими гірськолижними курортами є : Буковель, Яблуниця, Славське та Драгобрат.

Саме тут, в Буковелі, як ніде, відновлено мир, природну гармонію та багатства землі. Назва курорту виникла від однойменної гори висотою 1127 метрів, біля підніжжя якої знаходиться м'яке лижне шале. У комплексі є канатні дороги та підйомники. Для відпочиваючих працює пункт прокату гірськолижного спорядження (бігові лижі, бігові лижі, сноуборди), лижна школа (де висококваліфіковані інструктори підготують індивідуальну програму тренувань), лижна школа для дітей. Буковель має вигідне розташування та унікальні кліматичні умови, що сприяють ранньому та обильному снігопаду. Завдяки раціональній та ефективній роботі зі снігонапилення та підготовці трас, створюється відмінне сніжне покриття, яке зберігається з листопада до середини травня. Траси побудовані на спеціально підготовлених схилах з природним покриттям [38]. За допомогою веб-камер, встановлених на схилах, погоду та сніговий стан на схилах «Буковелю» можна спостерігати онлайн в режимі реального часу. Перепад висоти 488 м, довжина траси 120 км.

Клімат, чисте повітря, джерельна вода та цілорічна приємна природа Карпат в Україні позитивно впливають на всі системи живих організмів [8, с.8]. Зараз стартує залізничний проект «Буковельський гірськолижний експрес», який забезпечить курсування швидкісних експресів з різних міст близько 30 км від центру Яремче. Яблуниця – найвідоміший центр софт-скі в Івано-Франківській області.

Є 10 витягів довжиною від 100 м до 1100 м (2 з них в самому селі і 2 безпосередньо на горі). Дуже зручний доступ до аеропорту.

Найперша рукописна згадка про Славське позначається 1483 роком. Назву села пов'язують зі Славкою, «знаменитою» дружиною князя Святослава,

яку в 1015 році вбив його брат Святополк. Могила Святослава знаходиться поруч зі Славським над горою Опіп.

Сьогодні курорт має статус юридичної особи. На його території площа 64 кв. населення становить 3700 осіб, а також 25 центрів туризму та дозвілля. Рай для лижників взимку, Славське є одним із найпопулярніших гірськолижних курортів українських Карпат. У Славському є декілька бігових лижних трас європейського значення, також працюють фунікулер та фунікулер.

Тростян, Погар, Менчул і Політех вважаються придатними для бігових лиж. На висоті близько 1236 метрів Тростянські гори конкурують зі знаменитими альпами за кількістю трас для бігових лиж. Гора Тростян знаходиться в 2 км від центру Славського. Довжина схилу 600-1000 м, ширина 100-150 м, перепад висот 150-200 м. Схил досить пологий. Є два фунікулери чеського виробництва довжиною 600 і 1000 метрів для лижників-любителів [12, с. 25].

Підковоподібна форма Свидівецьких гір утворює дивовижне явище природи «Драгобрат» – наявність стійкого снігового покриву з листопада по жовтень. Драгобрат – розвага для лижника будь-якого рівня. Наявність незайманості та потужний сніговий покрив (до 5 метрів) роблять Драгобрат небесною силою для новачків. До послуг відпочиваючих витяги від 500 м (дитячі) до 2500 м. Загальна протяжність підйомників становить понад 9 км. У червні і першій половині липня можливі прогулянки на снігоходах до 500 метрів [18, с. 115]. На базі є прокат лижного спорядження та сноубордів, камери зберігання, інстпуктопа, ігрова кімната, дискотека, сауна, гойдалки, пароплани. Клуб постійно розвивається. Серед останніх інвестиційних планів – будівництво готельно-розважального центру на 100-150 місць, розширення меж припинення надання послуг, розширення підземної канатної дороги або кабінних послуг [24, с. 180].

Найвідоміші агротуристичні продукти Карпатського регіону – це ті, що засновані на національній кухні та фестивалях. Все більш стають популярні сауни з трав'яними чаями з оздоровчим ефектом, зимові розваги на санках.

Збирання ягід і грибів, а також професійний туризм (пішохідний і кінний) поширені в усіх регіонах Карпат. Форми туризму, пов'язані з пізнанням та відвідуванням місцевих умільців, домашніх музеїв та інших подібних місць, здобувають все більшу популярність серед туристів.

2.3 Соціально-економічні рекреаційні ресурси Українських Карпат

Складність проблем, пов'язаних із територіальним розвитком України, потребує великої міждисциплінарної наукової розвідки та теоретико-методологічної розробки з метою розробки методів, що враховують різноманітні фізико-географічні чинники території, а також місцевого адміністративного поділу. Сучасна концепція регіонального розвитку базується не лише на наявному світовому досвіді, а й на концепції вітчизняних науковців щодо диференційованого вирішення територіальних питань. Реалізація умов Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом посилила політичні нововведення щодо регіонального розвитку, запровадила кращі європейські практики та проекти міжнародної участі, створила відповідні законодавчі акти [17, с.17].

Дослідженнями доведено, що формування регіонів характеризується територіальною єдністю та самобутністю (природною, соціально-економічною, екологічною тощо), поєднанням унікальних і типових ознак [18, с.17]. Головною метою формування регіональної політики є застосування концепції сталого розвитку регіону, що допоможе збільшити його сталу позицію на ринку серед конкурентів [11, с. 43]. Інтегрована модель регіонального розвитку базується на наявності продуктивних науково-дослідних установ на території, системі державного управління та механізмах стимулювання, контролю та реалізації регіонального розвитку, що дозволяє сприяти створенню та впровадженню інновацій на відповідних територіях, можливістю запроваджувати інновації та модернізації економічної діяльності основного корпусу підприємств та підприємницької діяльності [7, с. 40].

Національна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки використовує системний підхід до зонування функціональних територій за різними критеріями та дозволяє виділити окремі території країни з точки зору концентрації населення, інтенсивності економічної діяльності, інфраструктурного забезпечення, економічного стану тощо. В рамках стратегії розвитку було встановлено функціональну типологію територіальної структури, включно з визначенням Українських Карпат як окремого об'єкта (території, розташованої в горах), який повинен керуватися відповідними допоміжними заходами для забезпечення того, щоб під час періоду з 2021 до 2027 р. Відбулася реалізація національної регіональної політики [9, с. 43].

Карпатський регіон складається із Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей. На зазначені території припадає 9,4 % території країни, зосереджено 22 % лісів України (Додаток Г) та 26 % територій що належать до природно-заповідного фонду України [3, с. 40]. Варто зазначити, що існують чинники, які стримують соціально-економічний прогрес у вищезазначених регіонах, такі як внутрішньорегіональні відмінності, низький рівень розвитку інфраструктури та низький рівень транспортного сполучення. доступність, депресивність тощо [5, с. 3]. Водночас аналіз зміни ВРП у 2017-2019 рр. Зображує, що в адміністративно-територіальних одиницях Карпатського регіону трирічний темп приросту є високим У цілому по Україні (42,9% і 33,3% відповідно) ВРП Карпатського регіону у 2019 році становив 10,1% від загальнодержавного [9, с. 77].

Упродовж останнього десятиріччя відбувається створення мережі зв'язків у сферах економіки, гуманітаристики та освіти між Карпатським регіоном України та країнами Європи, що характеризується інтерактивною організацією органів державної влади, бізнесу, освітніх і наукових установ, громадськістю.

Це базується на територіальному розподілі з деякими країнами ЄС, виконанні цільової політики ЄС, спрямованої на створення Карпатського регіону, та організаційних можливостях, що включають досвід організації

проектів у сфері транскордонного співробітництва, потенціал інституцій регіонального розвитку, потенціал інституцій регіонального розвитку тощо). Євроатлантична політика в Україні носій). Із січня 2021 року прикордонні регіони України (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Чернівецька області) стають членами «Карпатської європейської зони» регіону, який утворено спільно з країнами ЄС на основі підписання «Декларації» про Україну». Співпраця населення Карпатського регіону України, Польщі, Угорщини, Словаччини та Румунії [8, с. 89].

Підсумки економічної діяльності за межами країни вищезазначених західних областей України роблять її найбільшим торговим партнером Карпатського регіону. «Карпатські країни європейської зони», а саме: частка обсягу експорту товарів із Закарпатської області до Угорщини склала 36,8%, обсяг експорту послуг – 49,1%, частка кількості експорту товарів і послуг Львівської області до Польщі 28,2 % та 14,7 %, що становить 18,3 % від кількості експорту продукції та 45,3 % від масштабу експорту послуг Івано-Франківської області, що становить 40,6 % від обсягу експорту товарів та 37,9 % від обсягу експорту послуг Чернівецької області [3, с. 42].

Подальший розвиток Карпат передбачає визначення стратегічних напрямків, забезпечення відповідних організаційних, фінансових та правових умов, підвищення заходів спрямованих на підвищення ефективності використання, збереження екологічної безпеки, ефективного подолання надзвичайних ситуацій, розширення будівництва різних видів і призначень, експансія міжрегіонального та міжрегіонального зв'язку. прикордонне співробітництво, заохочення інтересу до історичної та культурної спадщини та захист інтересів України в реалізації макрорегіональної стратегії ЄС для Карпатського регіону [40].

Що стосується розвитку транскордонного та міжрегіонального партнерства в «Карпатській європейській зоні», то його гальмує певна площа території та велика кількість суб'єктів-учасників єврозони, що ускладнює ефективну комунікацію. Через особливості організаційних систем урядів в

окремих державах партнери яких мають різні можливості та обсяг повноважень, що є перепорою для формування адміністративних одиниць з однаковою владою. Проблемними залишаються інформаційно-комунікаційні заходи щодо створення позитивної громадської думки та презентації конкурентних переваг «Карпатської Європи» (оновлення інформаційних сайтів з висвітленням інформації про події; присутність у соціальних мережах та відеохостингах; популяризація успішних проєктів) [14, с. 163].

Варто зазначити, що нинішня складна політична та економічна ситуація, сформована наслідками пандемії COVID-19 в Україні, безперечно, матиме небувалий ефект на економічну ситуацію в країні та регіоні, беручи до уваги зниження ВВП, збільшення рівня інфляції та криза у галузі людських ресурсів. Оскільки Україна та ЄС сильно залежать від експорту газу, результат війни в економічному та фінансовому плані та, як наслідок, стагфляційний удар будуть найгіршими. Домогосподарства та підприємства зазнають великих цінових шоків, що призведе до скорочення витрат. Це потребує пошуку нових шляхів пом'якшення ситуації на локальному рівні. Вчені наполягають на тому, що державам необхідно регулювати регіональний економічний розвиток за рахунок забезпечення інноваційних шляхів. Можна сформуванати сучасну регіональну інноваційну систему, забезпечити ефективну взаємодію державного апарату та підприємств у сфері інновацій, використовувати науково-технічні досягнення у розвитку Карпат, забезпечити конкурентоздатність та покращення промислового рівня, щоб забезпечити регіональний економічний розвиток і підвищення ефективності праці в певній галузі. Методи реалізації даної стратегії є програми забезпечення ресурсу пріоритетних галузей економіки регіону, шляхом заохочення приватних інституційних інвесторів до установа нововведень, підтримки розвитку інноваційних проєктів у економіці [6, с. 6].

Згідно з Національним планом регіонального розвитку на 2021-2027 роки, головним завданням держави є заохоченням підтримки зон зростання, що можуть досягти успіху завдяки своїм внутрішнім можливостям та

конкурентним перевагам, а також за допомогою механізмів, що допомагають вирішувати критичні проблеми в зонах з обмеженим доступом.

Для досягнення мети необхідно використовувати підходи, що передбачають оптимальне користування земельними резервами, планування простору на основі принципів сталого розвитку та збільшення використання біорізноманіття в гірських, сільських та лісових регіонах; забезпечення екологічно нейтральних мереж сучасної транспортної інфраструктури та елементів логістики; енергозбереження, сфера промислової та видобувної діяльності; сприяння регіональному розвитку на інклюзивній основі; зміна регіональних стратегій з урахуванням європейських регіональних цілей; розширення проектів та ініціатив транскордонного співробітництва; посилення територіальної конкурентоспроможності; використання державно-приватних партнерств для сприяння розвитку нових видів туризму; посилити державну фінансову підтримку.

Висновки до розділу 2

Рекреаційно-туристичний потенціал Карпат є важливою передумовою розвитку рекреаційного туризму в регіоні. Основні складові цього потенціалу включають:

1. Природні ресурси: Карпати володіють великим різноманіттям природних об'єктів, таких як гірські вершини, ліси, озера, водоспади та річки. Це створює унікальні умови для проведення різноманітних рекреаційних активностей, включаючи піші прогулянки, гірськолижний спорт, катання на велосипедах, риболовлю та багато іншого;

1. Культурна спадщина: Карпати мають багату історію та культурну спадщину, що включає народні звичаї, традиції, фольклор, архітектуру та релігійні пам'ятки. Це привертає туристів, які бажають пізнати культурні особливості та досліджувати історичні місця;

2. Екологічна чистота: Карпати відомі своєю екологічно чистою природою і збереженими екосистемами. Це створює привабливу атмосферу для туристів, які цінують природну красу, спокій та можливість відпочинку в природному середовищі.

РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ

3.1 Сучасний стан та проблеми розвитку рекреаційного туризму в Українських Карпатах

Українські Карпати мають привабливе геополітичне положення, адже розташована в центрі Європи і межує з чотирма країнами. Таке вигідне розташування, в поєднанні з наявністю рекреаційних ресурсів, створює можливості для розвитку різних напрямів туристичної діяльності.

Закарпаття вже давно відоме як одна з провідних туристичних областей України в Карпатському регіоні. Стан і перспективи туристично-рекреаційної індустрії в цьому регіоні залишаються одними з кращих в Україні.

В Карпатах рекреаційні ресурси, складають унікальний рекреаційний і соціальний потенціал, виходячи з якого сформувалися бальнеологічні й кліматичні курорти з різноманітними санаторно-оздоровчими установами [10, с. 54].

Було виявлено та досліджено понад 700 водопроявів, які входять до складу 67 основних родовищ мінеральних вод, що належать до близько 30 різних типів, 235 із них знаходяться у 609 населених пунктах Закарпаття. Також на території області є близько 50 джерел термальних вод, такі курорти, як Косино, Шаян, Свалява та Чоп, пропонують теплі мінеральні води, SPA-процедури та лікувальні процедури, але більшість з них розташовані в низинних районах [2, с. 3].

Карпати належать до регіонів найбільш розвинутих мереж природно-заповідних територій та об'єктів в Україні. На сьогоднішній день в області функціонує Карпатський біосферний заповідник, а також було створено три національних природних парки: «Карпатський», «Синевир» і «Ужанський».

Крім цього, в регіоні також існують заказники, пам'ятки природи та природні парки регіонального і місцевого значення [5, с. 43].

Однією з найбільш відомих природних красот є Карпатські гори. Вони простягаються по всій області і надають відмінні можливості для активного відпочинку, такого як піші прогулянки, велосипедні поїздки, гірські походи та лижний спорт взимку. На території області знаходиться низка гірських курортів, таких як Славське, Драгобрат, Воловець і Тячів, де можна знайти як комфортні готелі, так і прості гірські хатинки для проживання.

У розвитку туризму регіону значну роль відіграє залізничний транспорт, який забезпечує переміщення внутрішніх туристів та гостей з-за кордону. Інфраструктура залізниці в цьому районі потребує подальшого розвитку, але вже зараз вона забезпечує 15% загального обсягу пасажирського транспорту. Загальна протяжність залізничних шляхів в цій області становить 1476 кілометрів [6, с. 90].

Туристична галузь не може існувати без належного транспортного забезпечення та розвинутої транспортної інфраструктури. Туристи, які приїжджають до регіону з метою відпочинку, лікування або туризму, повинні мати доступ до якісних транспортних послуг і можливість легко дістатися до всіх рекреаційних та туристичних об'єктів, незалежно від їх розташування. Оскільки більшу частину території області займають гори та високогір'я, необхідно приділяти більше уваги розвитку транспортної інфраструктури туризму, відновлювати старі дороги, будувати нові та реконструювати існуючі.

Область також має багатий культурний спадок, який поєднує вплив української, угорської, словацької та румунської культур. Тут можна відвідати старовинні замки, церкви та музеї, які розповідають історію цього регіону. Традиції та культура місцевих жителів створюють особливу атмосферу в Карпатах. А саме унікальні народні обряди, які досі зберігаються, включаючи весілля, фестивалі народної пісні та танцю. Крім того, місцева кухня, заснована на м'ясі, грибах, сирі та традиційному хлібі, пропонує смачні страви, які варто скуштувати під час поїздки.

Для любителів винного туризму пропонуються багато виноробних підприємств, де можна скуштувати місцеві сорти вина та дізнатися більше про процес його виробництва.

Закарпаття багате і на озера. Більшість гірських озер не придатні для рекреаційних потреб через низьку температуру води. Але завдяки своїй красивій природі, вони є цікавими туристичними об'єктами.

Загалом, Карпати мають багатий туристично-рекреаційний потенціал, що пропонує різноманітні види відпочинку для відвідувачів. Від природних красот і гірських курортів до культурних визначних місць і традицій, Карпатський район може задовольнити бажання будь якого туриста.

Сучасний стан розвитку рекреаційного туризму в Карпатах є досить перспективним, проте існують певні проблеми, які можуть вплинути на подальший розвиток цього сегменту. Нижче наведено огляд сучасного стану та деякі проблеми, пов'язані з розвитком рекреаційного туризму в Карпатах.

Природні ресурси: Карпати славляться своєю неперевершеною природною красою, включаючи гірські ландшафти, ліси, озера та річки. Однак, необхідно зберігати ці природні ресурси і забезпечувати їх екологічну стійкість, щоб уникнути негативного впливу туризму на природу.

Інфраструктура: Необхідно розвивати і покращувати туристичну інфраструктуру в регіоні, зокрема дороги, готелі, ресторани, туристичні маршрути, рекреаційні центри та інші зручності. Це дозволить забезпечити комфортне перебування туристів та збільшити їхній інтерес до відвідування Карпат.

Професійний кадр: Важливо розвивати туристичну індустрію в Карпатах шляхом надання якісної підготовки та навчання фахівців у галузі готельного господарства, гідів, екскурсоводів та інших пов'язаних професій. Професійний кадр є важливою складовою успішного розвитку туристичної галузі.

Продуктова диференціація: Для привернення більшого числа туристів в Карпати необхідно розвивати різноманітні туристичні продукти.

1. Маркетинг та просування: Ефективна маркетингова стратегія є ключовим фактором успіху в розвитку рекреаційного туризму в Карпатах. Необхідно проводити маркетингові дослідження, вивчати потреби туристів, розробляти цільові сегменти, використовувати інструменти просування, такі як цифровий маркетинг, соціальні медіа, рекламні кампанії та співпрацю з туристичними агентствами.

5. Сезонність: Рекреаційний туризм в Карпатах має виражену сезонність, залежну від погодних умов. Це може впливати на стабільність доходів та працездатність підприємств. Для зменшення впливу сезонності необхідно розвивати туризм поза основними сезонами, пропонувати різноманітні активності та події, які можуть привернути туристів протягом всього року.

6. Співпраця з місцевими громадами: Важливо встановити партнерські відносини з місцевими громадами, залучати їх до розвитку туризму та спільно працювати над збереженням культурної спадщини та природних ресурсів. Це може створити позитивну атмосферу для туристів та забезпечити підтримку розвитку туризму в регіоні.

7. Екологічна стійкість: Одна з найбільших проблем розвитку рекреаційного туризму в Карпатах полягає в питанні збереження природних територій і біорізноманіття. Необхідно забезпечити екологічну стійкість в туристичних місцях.

Туристична галузь робить величезний вплив на важливі галузі економіки нашої держави: транспорт, будівництво, виробництво продуктів харчування та побуту. В даний час туризм відіграє позитивну роль і в культурному обміні між країнами, створюючи престиж на міжнародній арені та заохочуючи відвідати Україну. Вагому роль у цьому процесі відіграють рекреаційні ресурси нашої держави, котрі мають свою специфіку, особливості та проблеми.

В загальному плані, рекреаційні ресурси означають широкий спектр відкритих і закритих громадських і приватних зон і об'єктів, включаючи

громадські парки, громадські ліси, природні території, зони управління дикою природою, озера та водосховища, історичні ресурси тощо.

Завдяки вдалому географічному розташуванню, Україна має у своєму активі чимало рекреаційних ресурсів, котрі є не лише важливою складовою природного потенціалу, але й впливають на територіальну організацію цих місць [5, с. 54].

Однією з особливостей рекреаційних ресурсів України є те, що їх умовно можна поділити на три типи:

– природні. Земельні та водні ресурси, печери, рельєф, парки, заповідники, флора та фауна, унікальні природні об'єкти та ін. В Україні досить багато такого типу рекреаційних ресурсів. Як приклад можна навести загальну площу лісового фонду України, яка становить 10,4 млн га, із яких вкритих лісовою рослинністю – 9,6 млн га. [2, с. 204];

– культурно-історичні. Насамперед це музеї, виставки, пам'ятники. Вони створені руками людини і мають певну цінність. В Україні на державному обліку перебуває близько 140 тис. пам'яток, з них майже 49,8% – пам'ятки археології, майже 37% – пам'ятки історії, понад 11% – пам'ятки архітектури та містобудування, 2% – монументального мистецтва [2, с. 204].

– соціально економічні. Це економіко-географічне положення, транспортна доступність території, рівень економічного розвитку, сучасна та перспективна територіальна організація, рекреаційна інфраструктура, рівень обслуговування населення та робочої сили.

Ще однією особливістю рекреаційних ресурсів України слід вважати кліматичні та ландшафтні ресурси з Карпатськими горами. Така насиченість рекреаційних ресурсів робить Україну унікальною в цьому регіоні Європи.

Слід відзначити, що майбутній розвиток рекреаційного потенціалу в Україні в основному залежить від соціального, економічного та політичного середовища. Довгострокова стабільність може стати магнітом не лише для потенційних туристів, але й для інвесторів у туристичну галузь.

У підсумку слід відзначити, що в умовах повномасштабної війни росії проти України, питання збереження та покращення рекреаційних ресурсів знаходиться в досить скрутному становищі. Тим не менш, наша держава має прекрасні можливості для розвитку цього аспекту туризму. Україна багата на рекреаційні ресурси, що мають яскраво виражену специфіку, котра приваблює туристів незалежно від пори року.

3.2 Шляхи розвитку рекреаційного туризму в Українських Карпатах

Карпати – це унікальний регіон, що має великий потенціал для розвитку рекреаційного туризму.

Карпати мають великий потенціал для розвитку екотуризму, що базується на збереженні довкілля та взаємодії з природою. Це можуть бути екскурсії до природних заповідників, відвідування екопоселень та села-музеїв, активний відпочинок на природі та інші форми туризму, що не завдають шкоди природі.

Розвиток екотуризму в Карпатах є важливою темою збереження природного середовища та сталого розвитку регіону. Карпати, що простягаються через кілька країн, включаючи Україну, Польщу, Словаччину та Румунію, володіють великим потенціалом для розвитку екотуризму через свою багату біорізноманітність та красиві природні пейзажі.

Основні аспекти розвитку екотуризму в Українських Карпатах включають:

1. збереження природи: розвиток екотуризму повинен базуватися на принципах сталого використання природних ресурсів. Необхідно встановити захисні зони, де доступ до туристичних об'єктів буде обмежений, а також розробити стратегії збереження рідкісних видів рослин і тварин;

2. розвиток інфраструктури: для забезпечення комфортного перебування туристів необхідно вдосконалити інфраструктуру в регіоні. Це включає розбудову готелів, кемпінгів, трекінгових маршрутів, велосипедних шляхів та іншої туристичної інфраструктури;

3. розвиток місцевої економіки: екотуризм може стати джерелом доходу для місцевого населення. Необхідно сприяти розвитку малого бізнесу, який пропонує продукти та послуги, пов'язані з екотуризмом. Це можуть бути місцеві гіді, виробники сувенірів, ресторани з місцевою кухнею та інші сфери;

4. екологічна освіта: важливим аспектом розвитку екотуризму є екологічна освіта туристів. Інформування про навколишнє середовище, біорізноманіття та заходи збереження допоможуть туристам більш свідомо ставитись до природи. Розробка програм та екскурсій з екологічною освітою, проведення лекцій та семінарів, а також розміщення інформаційних стендів та матеріалів допоможуть підвищити рівень екологічної свідомості серед туристів;

5. співпраця з місцевим населенням: важливо включити місцеве населення у процес розвитку екотуризму. Це може бути здійснено через залучення місцевих жителів до роботи в сфері екотуризму, створення спільних проектів та ініціатив, а також через підтримку традиційних ремесел та культурних заходів, що сприяють збереженню місцевої ідентичності;

6. моніторинг та управління туристичними потоками: важливо проводити систематичний моніторинг туристичних потоків та їх впливу на природу та місцеве середовище. На підставі отриманих даних можна впроваджувати заходи для зменшення негативного впливу туризму, такі як обмеження кількості відвідувачів, розподіл туристичних маршрутів та встановлення правил поведінки в природних зонах;

7. залучення міжнародного співробітництва: розвиток екотуризму в Карпатах може бути сприятим шляхом співпраці з іншими країнами, що межують з цим регіоном. Обмін досвідом, розробка спільних проектів та створення транскордонних маршрутів допоможуть залучити більше туристів.

Залучення міжнародного співробітництва є важливим аспектом розвитку рекреаційного потенціалу Карпат. Шляхом спільної дії з іншими країнами, що межують з Карпатами, можна зробити регіон більш привабливим для туристів і забезпечити стале розвиток рекреаційної індустрії. Основні аспекти співробітництва включають:

1. обмін досвідом: Залучення інших країн до обміну досвідом у сфері розвитку рекреаційного туризму допоможе виявити кращі практики, успішні стратегії та інноваційні підходи. Це може включати обмін інформацією про розвиток інфраструктури, управління туристичними потоками, збереження природи та інше;
2. спільні проекти: Розробка та реалізація спільних проектів в області рекреаційного туризму може принести взаємну вигоду всім учасникам. Це можуть бути спільні рекламні кампанії, створення транскордонних туристичних маршрутів, організація спільних заходів та фестивалів, що привертають увагу туристів;
3. розвиток інфраструктури: Спільна ініціатива з розвитку інфраструктури може покращити доступність та комфортність для туристів у регіоні. Це може включати спільне фінансування будівництва готелів, ресторанів, туристичних центрів, розвиток транспортної інфраструктури та інше;
4. просування регіону на міжнародному рівні: Спільна реклама та просування Карпат на міжнародному рівні допоможуть привернути увагу більш широкого кола туристів. Це може включати участь у міжнародних туристичних виставках, проведення прес-турів для журналістів та травель-блогерів, публікації статей і рекламних матеріалів у міжнародних виданнях та інше;
5. захист навколишнього середовища: Міжнародне співробітництво може бути корисним інструментом для спільних зусиль з охорони навколишнього середовища Карпат. Спільна робота з визначення та захисту природних резерватів, обмін найкращими практиками щодо сталого використання природних ресурсів та збереження біорізноманіття сприятиме сталому розвитку туризму в регіоні;
6. культурний обмін: Рекреаційний туризм також може сприяти культурному обміну між країнами Карпатського регіону. Спільні проекти та ініціативи, спрямовані на збереження та просування місцевої культури, традицій та

народних ремесел, допоможуть залучити туристів, які зацікавлені в ознайомленні з унікальною культурою регіону.

Туристи, які відвідують Карпати, мають унікальну можливість познайомитися з різноманітною культурою, традиціями та спадщиною цього регіону.

Основні способи, які сприяють культурному обміну в рамках рекреаційного туризму, включають:

1. етнокультурні заходи: Організація традиційних фестивалів, ярмарків та інших культурних заходів дозволяє представити місцеву культуру, мистецтво, ремесла та страви відвідувачам. Це створює можливість для обміну культурними досвідами між місцевими жителями та туристами з інших країн;
2. відвідування культурних об'єктів: Туристи можуть відвідати історичні та культурні об'єкти, такі як замки, музеї, церкви та інші пам'ятки, що відображають багату історію та культурний спадок Карпат. Це дозволяє туристам краще зрозуміти місцеву культуру та внести свій внесок у підтримку та збереження цих об'єктів;
3. місцева кухня: Карпати відомі своєю унікальною кухнею, яка відображає традиції та культуру регіону. Туристи можуть скуштувати місцеві страви, відвідати місцеві ресторани та кафе, де готують страви з місцевих продуктів. Це створює можливість для обміну кулінарними традиціями та гостинність місцевих жителів. Туристи можуть брати участь у кулінарних майстер-класах, дегустаціях місцевих продуктів та обмінюватися кулінарними рецептами з місцевими жителями. Це сприяє взаємному розумінню та вивченню культурних особливостей через гастрономічний досвід;
4. екскурсії та гідовані маршрути: Організація екскурсій та гідованих маршрутів, які включають відвідування місцевих сіл, знайомство з місцевими жителями та їхніми традиціями, дозволяє туристам отримати глибше розуміння культури та способу життя місцевого населення. Гіди

можуть розповісти про історію регіону, розкрити традиції та легенди, що пов'язані з окремими місцями.

Залучення міжнародного співробітництва для розвитку рекреаційного потенціалу Карпат має великий потенціал і може стати важливим кроком у створенні сталого та збалансованого туристичного сектору в регіоні. Це сприятиме збереженню природного середовища, розвитку місцевої економіки та підвищенню якості життя місцевого населення.

Розвиток рекреаційного туризму в Карпатах може стати одним із важливих напрямків розвитку регіону, що забезпечить економічне піднесення та створення нових робочих місць, а також позитивний досвід для туристів та місцевих жителів.

Для подальшого розвитку рекреаційного туризму в Карпатах можна використовувати наступні шляхи:

1. диверсифікація туристичного продукту: Розробка та пропозиція різноманітних туристичних продуктів, таких як гірські походи, екскурсії до природних заповідників, велосипедні маршрути, гастрономічні тури, еко-тури та інші форми активного відпочинку. Це дозволить привернути різні цільові аудиторії туристів і задовольнити їхні інтереси;
2. покращення інфраструктури: Вдосконалення і розширення туристичної інфраструктури, зокрема готелів, гостьових будинків, кемпінгів, ресторанів, туристичних маршрутів та зон відпочинку. Розвиток комфортної інфраструктури сприятиме збільшенню кількості туристів та їхньому задоволенню від відпочинку;
3. промоція та маркетинг: Розробка ефективних маркетингових стратегій для просування Карпатського регіону як привабливої туристичної дестинації. Це включає створення маркетингових кампаній, використання соціальних медіа, співпрацю з туристичними операторами та участь у виставках і форумах;
4. розвиток екологічного туризму: Забезпечення сталого та екологічно-орієнтованого розвитку туризму в Карпатах. Це включає захист

природних резерватів, екосистем і видів, використання екологічно чистих технологій у готельному господарстві, пропаганду екологічної свідомості серед туристів.

3.3 Розробка авторського туру «Карпатські мандри» як рекомендації щодо розвитку рекреаційного туризму

Розробка турів, реалізація їх на ринку та організація споживання є основою діяльності туристичних підприємств – туроператорів та турфірм. Це найбільш трудомістка робота, для реалізації якої потрібні різні знання та вміння, як теоретичні, так і практичні.

Вибір географічного напрямку (країни, конкретного туристичного центру) та рівня відпочинку під час поїздки багато в чому залежить від наявності грошових коштів та досвіду попередніх поїздок.

Тур – це програма, в якій реалізується мета перебування людини за межами постійного місця проживання, створена з урахуванням індивідуальних побажань туриста і здійснення комплексу заходів на відповідному якісному рівні. Термін «тур» у ширшому розумінні включає в себе не тільки туристичний маршрут, а й пакет товарів та послуг, необхідних туристам під час подорожування за цим маршрутом. У ринковій економіці тур як єдність маршруту з його матеріально-технічним, культурним та іншим забезпеченням виступає товаром, ціна на який визначається за законами ринку.

Для розвитку екскурсійної діяльності по Українських Карпатах, пропонуємо розглянути розроблений тур під назвою «Карпатські мандри»

ПРОГРАМА ТУРУ

День 1

8:00 – Приїзд до Івано-Франківська, сніданок біля «серця» Франківська у фортечній галереї «Бастіон» (рис.3.1) у закладі названому на честь творця Станіславської фортеці Corassini. Екскурсія центром міста.

Рис.3.1 Фортчна галерея “Бастіон”

13:00 – обід в ресторані галицької кухні «Сімейна ресторація Мулярових» (рис.3.2).

Рис.3.2 Сімейна ресторація Мулярових

15:00 – виїзд із Івано-Франківська до Коломиї; екскурсія до музею писанкового розпису (рис.3.3) – єдиного у світі музею писанки або писанкового розпису, прогулянка містом, поселення в готель «BONUS», вечеря.

Рис. 3.3 Музей писанкового розпису

День 2

8:00 сніданок і виїзд .

Верховина:

- екскурсія-концерт в музеї ім. Романа Кумлика (рис.3.4);
- екскурсія в музеї “Тіні забутих предків”, де Ви відчуєте себе мов у фільмі.

Рис.3.4 Музей ім.Романа Кумлика

13:00 – обід в садибі «Шепіт Криворівні». Криворівня – огляд гуцульської церкви та хати-гражди У 1964 р. хату-гражду було використано під час зйомок кінофільму «Тіні забутих предків», гостями тут були: Іван Франко, Михайло Коцюбинський, Володимир Гнатюк.

Верховина – поселення в відпочинковий комплекс «Магурка»; вільний час та вечеря; можна замовити купання в чанах (рис. 3.5). Тут Ви зможете омолодитися, зняти втому, вивести токсини, зміцнити серцево-судинну систему.

20.00 - Гуцульська Забава.

Рис.3.5 Чан

День 3

8:00 сніданок і виїзд

– Буковель-підйом канатною дорогою на вершину гори Буковель й огляд карпатської панорами (рис.3.6), вільний час.

Рис.3.6 Карпатські краєвиди

12:00 – Яремче, – обід в ресторані «Гуцульщина»; огляд водоспаду (рис.3.7); за купи сувенірами, виготовленими народними майстрами Гуцульщини; заповідник з дикими тваринами.

Рис.3.7 Водоспад Пробій

За додаткову оплату пропонуємо відвідати Romantik Spa Hotel. Для туристів пропонують термальні басейни з гідромасажем, сауни і парні, льодову і соляну кімнати, холодну купель, спа-басейн, який працює круглорічно (рис.3.8).

Рис.3.8 Спа-зона в готелі «Romantik Spa Hotel»

– повернення до Івано-Франківська

Калькуляція туру

Кількість осіб в групі – 12

1.Транспортні витрати:

Довжина маршруту – Івано-Франківськ – Коломия – Верховина – Криворівня –Верховина – Буковель – Яремче – Івано-Франківськ = 295 км

Вартість оренди автомобіля становить $15 \text{ грн.км} * 295 \text{ км.} = 4425 \text{ грн.}$ +
простій автобуса 2 дні – 1000 грн. = 5425 грн

2.Страхівка:

Вартість страхування становитиме (15 грн за день) – 3 дні * 12 осіб *15
грн = 540грн

3.Проживання :

Водій та екскурсовод проживають і харчуються безкоштовно. Вечеря і
сніданок в готелі.

в Коломійі у готелі BONUS $14 * 560 = 7840 \text{ грн.}$

в відпочинковому комплексі «Магурка» в Верховині котедж 3500 грн.
+(вечеря і сніданок $200 \text{ грн} * 14 \text{ осіб}) = 3500 + 2800 = 6300 \text{ грн.}$

Разом проживання – 14140 грн.

4.Харчування:

Поза готелем і відпочинковим комплексом туристам потрібно
організувати сніданок і обід у Івано-Франківську, обід у Криворівні і обід у
Яремче.

$80 + 150 + 120 + 120 = 470 * 14 = 6580 \text{ грн.}$

5.Екскурсійні послуги:

Вартість екскурсовода на 1 день-1000 грн.

$1000 * 3 = 3000 \text{ грн.}$

Загальна вартість туру – 29685 грн.

Комісійна винагорода туристичної фірми – 4452 грн. (15% від загальної
вартості туру).

Загальна вартість туру – 34137 грн.

Вартість для однієї особи – 2845 грн.

Інфолист туру

Збір групи – залізничний вокзал в м.Івано-Франківськ 15.04.2023.

Керівник групи – 0664814158 Роксолана

*Автобус туру
Mercedes Sprinter
AT 2354(рис.3.8)*

Рис.3.8 Приклад зручного для подорожі транспорту

1 день.

- Приїзд до Івано – Франківська, сніданок біля «серця» Франківська у фортечній галереї «Бастіон» у закладі названому на честь творця Станіславської фортеці Corassini. Екскурсія центром міста.
- Обід в ресторані галицької кухні – «Сімейна ресторація Мулярових».
- Виїзд із Івано-Франківська до Коломиї, екскурсія до музею писанкового розпису – єдиного у світі музею писанки або писанкового розпису, прогулянка містом, заселення в готель BONUS, вечеря.

2 день.

- Сніданок і виїзд.

- Верховина – екскурсія-концерт в музеї ім. Романа Кумлика, екскурсія в музеї «Тіні забутих предків», де Ви відчуєте себе мов у фільмі.
- Обід в садибі «Шепіт Криворівні». Криворівня – огляд гуцульської церкви та хати-гражди У 1964 р. хату-гражду було використано під час зйомок кінофільму «Тіні забутих предків», гостями тут були: Іван Франко, Михайло Коцюбинський, Володимир Гнатюк.
- Верховина – поселення в відпочинковий комплекс «Магурка», вільний час та вечеря; Можна замовити купання в чанах. Тут Ви зможете омолодитися, зняти втому, вивести токсини, зміцнити серцево-судинну систему.

- Гуцульська Забава.

3 день.

- Сніданок і виїзд
- Буковель-підйом канатною дорогою на вершину гори Буковель й огляд карпатської панорами, вільний час.
- Яремче, обід в ресторані «Гуцульщина», огляд водоспаду, закупи сувенірами, виготовленими народними майстрами Гуцульщини, заповідник з дикими тваринами.
- Повернення до Івано-Франківська.

На вас чекають:

- найцікавіші історичні пам'ятки Івано-Франківського краю;
- поглиблення в гуцульську атмосферу – Ви почувете багато нового і цікавого про життя гуцулів, їхні важкі будні й яскраві свята, гострий гумор і самобутнє мистецтво;
- найсмачніші страви галицької кухні у першому і єдиному ресторані галицької кухні;
- страви гуцульської кухні;
- купання у чанах.

Що взяти з собою: зручне туристичне взуття, що не промокає та взуття для води; куртка бажано вітрозахисна з капюшоном; головний убір; дощовик; купальний костюм.

У вартість входить: транспортні витрати, страхування, проживання, харчування, екскурсійні послуги.

У вартість не входить: вхідні квитки в музеї, купання в чанах.

Вартість вхідних квитків:

- музей писанкового розпису – для дорослих: 100 грн; для студентів та учнів: 80 грн;
- музей ім. Романа Кумлика – 25 грн; діти до 16 р.– 20грн;
- музей «Тіні забутих предків»– для дорослих – 20 грн; для учнів, студентів –15 грн;
- хата-гражда – 30 грн;
- канатно-крісельна дорога в Буковелі: загальний – 200грн ; пільговий –150грн;
- заповідник з дикими тваринами: для дорослих – 30 грн; дитячий квиток –15 грн;
- Купання в чанах у Верховині – 200 грн/ос.;
- Спа-зона в готелі «Romantik Spa Hotel» – абонемент – 595-895 грн (в залежності від пори дня), термн перебування нелімітований.

Висновки до розділу 3

Перспективи розвитку рекреаційного туризму в Карпатах є значними, оскільки регіон має потенціал стати важливим туристичним пунктом. Деякі з перспектив розвитку включають:

1. розширення туристичної інфраструктури: подальше покращення і розвиток готельної бази, гостьових будинків, кемпінгів та інших форм розміщення туристів. Створення нових туристичних маршрутів,

розвиток пішохідних та велосипедних трас, створення рекреаційних зон і площадок;

2. розширення туристичної пропозиції: введення нових видів туристичних послуг і активностей, таких як екотуризм, пригодницький туризм, гірськокожаний відпочинок, спа-туризм та інші. Розвиток культурно-історичного туризму, організація тематичних екскурсій та заходів;
3. розвиток екологічного туризму: стимулювання та підтримка екологічно чистих ініціатив у туристичній галузі. Залучення туристів до екологічної освіти та свідомого споживання. Збереження та відновлення екосистем, охорона біорізноманіття та заповідних зон;
4. маркетингові заходи та просування: проведення ефективних маркетингових кампаній та просування Карпат як туристичного напрямку. Використання інформаційних технологій, соціальних медіа та онлайн-резервування для привернення туристів.

У турі передбачено рекреаційні заходи, які допоможуть поринути туристу у світ гармонії з природою, взяти від рослин цілющі властивості та насолодитися карпатськими традиційними чанами. Крім цього туристи зможуть пірнути у вир гуцульської культури. Тур допоможе залучити нових туристів та популяризувати Карпатський регіон.

ВИСНОВКИ

Рекреаційний туризм є формою туризму, спрямованою на відпочинок, відновлення сил та задоволення від природних, культурних та рекреаційних активностей. Його сутність полягає в тому, щоб надати людям можливість віддалитися від повсякденних занять і насолодитися позитивними емоціями, здоров'ям і відпочинком.

Основні завдання рекреаційного туризму включають:

1. забезпечення відпочинку та розваг: Рекреаційний туризм створює умови для людей знайти відпочинок, розваги та релаксацію. Це може включати прогулянки в природних заповідниках, спортивні змагання, культурні заходи, масаж та інші активності;
2. підтримка здоров'я: Рекреаційний туризм сприяє зміцненню здоров'я і фізичної форми. Він надає можливості для активних видів відпочинку, спорту, включаючи піші прогулянки, велосипедні поїздки, плавання, гірські лижі та інші фізичні активності;
3. відкриття нових місць та культур: Рекреаційний туризм дозволяє подорожувати та відкривати нові місця, вивчати культури і традиції різних регіонів. Він розширює світогляд і сприяє міжкультурному розумінню;
4. розвиток туристичного бізнесу та економіки: Рекреаційний туризм є важливою галуззю, яка сприяє розвитку туристичного бізнесу та стимулює економічний розвиток регіонів.

Політику економічного розвитку Карпатських гір слід розробляти на рівні Європейського співтовариства в напрямку впровадження концепції сталого розвитку та інклюзивності, які передбачають ефективне застосування особливостей регіону, оновлення виробничого сектору, фінансової стійкості та доступу до стандарту якості життя. Майбутні дослідження повинні бути спрямовані на більш глибокий аналіз факторів, що впливають на економічний

розвиток Карпат та його вплив на поліпшення якості життя людей та рівня людського капіталу.

Необхідно розробити сприятливі стратегії та програми розвитку Карпатського регіону в соціально-економічній сфері. Які в свою чергу повинні реалізувати на практиці ідею забезпечення соціально-економічного прогресу своїх територій. Це можливо тому, що держава підтримує розвиток пріоритетних галузей економіки регіону, насамперед сфери розваг.

Туристична зона Карпат багата на природні багатства (ліси, водні та рекреаційні об'єкти, земельні ділянки). У даному регіоні все ще можна використати значний потенціал ресурсів, але важливо звертати увагу на раціональне та ефективне використання природних ресурсів. Майбутнім напрямком використання територій прикордонного регіону є створення своєї економічної єврони на території Закарпатської, Львівської та Чернівецької областей. Розваги є перспективною галуззю для регіону, тому залучення іноземних інвестицій може підвищити його потенціал як міжнародного туристичного центру. Тільки грамотне управління може дозволити отримати вигідний розвиток рекреаційного туризму в даному регіоні та економічне піднесення.

Сучасний стан рекреаційного туризму в Карпатах виявляється в певних досягненнях, але також існують проблеми, які впливають на його розвиток. В ході написання кваліфікаційної роботи було виконано завдання, зокрема вивчено основні аспекти стану, проблеми та шляхи розвитку рекреаційного туризму в Українських Карпатах:

1. природні та культурні ресурси: Карпати володіють унікальною природною красою та багатшаровою культурною спадщиною. Гірські ландшафти, заповідники, озера, водоспади та інші природні об'єкти приваблюють багато туристів. Культурні фестивалі, народні звичаї та традиції також створюють потенціал для розвитку туризму;

2. інфраструктура та послуги: розвиток і покращення туристичної інфраструктури, такої як готелі, кемпінги, ресторани, туристичні маршрути,

транспортні засоби, є важливим завданням. Необхідно підтримувати високий рівень сервісу та якості послуг, що дозволяють туристам насолоджуватися комфортним відпочинком;

3. екологічна стійкість: збереження природних ресурсів та екосистем Карпат є важливою проблемою. Необхідно вживати заходи для збереження та екологічно-орієнтованого використання природних ресурсів, а також попередження негативного впливу туризму на природу;

4. сезонність: рекреаційний туризм в Карпатах має виражену сезонність, залежну від погодних умов. Це ставить певні обмеження на розвиток туризму та приносить нестабільність доходів;

Автором визначено рекомендації щодо розвитку рекреаційного туризму в Українських Карпатах, зокрема, розширення туристичної інфраструктури, і туристичної пропозиції, розвиток екологічного туризму, маркетингові заходи і просування. Розроблений авторський тур є рекомендацією щодо розвитку рекреаційного туризму, підходить для різних вікових категорій, круглорічним, цікавим, пізнавальним і включає в себе оздоровчу рекреаційну складову.

Отже, в підсумку відзначаємо, що рекреаційний туризм має дуже важливе значення у відновленні фізичних і духовних сил людини, є корисним, цікавим і перспективним напрямком розвитку туристичної галузі в регіоні Українських Карпат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки : постанова Кабінету Міністрів України № 695 від 5 серпня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата_звернення: 10.05.2023).
2. Регіональний розвиток та державна регіональна політика в Україні: стан і перспективи змін у контексті глобальних викликів та європейських стандартів політики. аналітичний звіт. Проект ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні». URL: https://surdp.eu/uploads/files/Analytical_Report_Main_part_UA.pdf (дата звернення:05.05.2023).
3. Балян А. В. Форми та механізми активізації євро регіонального транскордонного співробітництва України та держав Центральної Європи. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2005. Вип.7. С. 80–88.
4. Вачевський М.В., Свінцов О.М. Розвиток рекреаційної сфери в Карпатському регіоні. *Український бальнеологічний журнал*. № 1. 2002. С. 99–104.
5. Долішній М. Карпатський регіон у контексті державної економічної політики: оцінка стану і стратегія розвитку. *Економіка України*. 1995. № 8. С.24–35.
6. Долішній М. Концептуальні підходи до створення польсько-українського євро регіону «Сян» на основі узагальнення досвіду євро регіонів на західному кордоні Польщі. *Регіональна економіка*. 2003. № 1. С. 69–82.
7. Долішній М. Регіональна соціально-економічна політика. *Регіональна економіка*. 1997. №2. С.16–27.
8. Дорогунцов С. Сталий розвиток: траєкторія можливостей та обмежень. *Вісник НаН України*. 2000. № 8. С. 3–14.

9. Жук П. В. Актуальні завдання політики соціально-економічного розвитку гірських територій в Україні. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2018. №. 3. С. 27-31.
10. Карпатський регіон: актуальні проблеми та перспективи розвитку: монографія у 8 томах. НаН України. Інститут регіональних досліджень; наук. ред. В. С. Кравців. Львів, 2013. Том 1. *Екологічна безпека та природно-ресурсний потенціал*. 2013. 300-336 с.
11. Карпатський регіон: актуальні проблеми та перспективи розвитку: монографія у 8 томах. НаН України. Інститут регіональних досліджень; наук. ред. В.С. Кравців. Львів, 2013. Том 1. *Екологічна безпека та природно-ресурсний потенціал*. 2013. 250-336 с.
12. Мазур Ф.Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії (на прикладі Карпатського регіону). Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2005. 96 с.
13. Масляк П. О. Рекреаційна географія. К.: Знання, 2008. 343 с.
14. Мельниченко С.В., Єсіпова К.А. Оцінка ефективності бізнес-процесів туристичних підприємств. 2012. Вип.4 (48). С. 222-226.
15. Наукові основи формування та шляхи реалізації гірської політики в Україні (наукове видання). [В. С. Кравців, П. В. Жук, І. а. Колодійчук та ін.]; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НаН України»; [наук. ред. В. С. Кравців]. Львів, 2018. 121 с.
16. Оцінка виконання Планів дій Європейської політики сусідства. Виконання плану дій Україна – ЄС: довілля та сталий розвиток. Під ред. Н. андрусевич. Львів. 2009. 104 с.
17. Павельчук Є.М. Транскордонне співробітництво як невідемна складова європейської інтеграції України. *Європейські інтеграційні процеси і транскордонне співробітництво*. Луцьк: Вежа, 2007. С. 360 – 363.
18. Павлов В.І. Політика регіонального розвитку в умовах ринкової трансформації (теоретико-методологічні аспекти та механізми реалізації). Луцьк: Настир'я, 2000. 580 с.

19. Панухник О. В. Теоретико-методологічні засади формування інституційного механізму сталого розвитку країни: регіональний аспект. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2008. № 6. С. 113-117.
20. Папп В.В. Структурна трансформація економіки України у контексті євроінтеграційних процесів. *Регіональна економіка*. 2008. № 1. С. 23 – 31.
21. Паризький І. В. Еволюція впливу регіональних чинників зростання на розвиток України. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2021. Т. 29. С. 219-229.
22. Передрій О.С. Транскордонне співробітництво як авангардна форма новітніх відносин Сходу і Заходу/ О.С.Передрій// *Регіональна політика і транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: 36 наук. праць міжн. конф (м.Ужгород, 24-25 травня 2007 р.)*; відп. ред. І.В.артемов. Ужгород: Ліра. С. 233-246.
23. Писаренко С.М. Організаційно-економічний механізм реалізації регіональної політики Європейського Союзу. Львів: ІРД НаН України. 2002. 84 с.
24. Пітюлич М.М. Особливості інвестиційних процесів у 455 гірських районах Карпатського регіону. Матер. міжн конф. *Сталий розвиток Карпат та інших гірських регіонів Європи*. Ужгород, 2010. 336 с. С. 178 – 183.
25. Поліщук В. Г. Механізм стимулювання сталого розвитку регіону: проблеми та перспективи застосування. *Проблеми природокористування, сталого розвитку та техногенної безпеки регіонів*. Матеріали П'ятої міжнародної наук.-практ.конференції; м. Дніпропетровськ, Україна, 06–09 жовтня 2009 р. Дніпропетровськ, 2009. Частина I. С. 23–25.
26. Поліщук В.Г. Понятійно-категоріальний апарат політики стимулювання сталого розвитку регіону. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 11. С. 168- 173.
27. Поліщук В.Г. Стратегічний аспект інноваційного стимулювання сталого розвитку регіонів України. *Проблеми і перспективи розвитку*

- національної економіки в умовах євроінтеграції та світової фінансово-економічної кризи: Матеріали Ювілейної міжн. Наук.-практ. конференції, присвяченої 65-річчю Буковинської державної фінансової академії (Чернівці, 22-23 жовтня 2009 року). Чернівці, 2009. С. 192-195.
28. Поліщук В.Г. Сучасні реалії стимулювання сталого розвитку регіонів України. *Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії*. Збірник наукових праць. Вип. 3 (16): Економічні науки. Чернівці, Технодрук, 2009. С. 516-534.
29. Поліщук В.Г. Теоретичні аспекти стимулювання сталого розвитку регіонів з позицій мотиваційного механізму. *Ефективна економіка*. 2009. № 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
30. Полюси соціально-економічного розвитку території: теоретичні аспекти дослідження. За наук. ред. Г. П. Підгрушного. *Проблеми суспільної географії*. Матеріали теоретикометодологічного семінару, Інститут географії НАН України, 29 вересня 2013 р. 2014. Вип. 3. Київ, 97 с.
31. Статистичний збірник «Регіони України» 2020. Частина II. Київ, 2021. 625 с.
32. Химинець В.В. Еколого-економічні засади сталого розвитку Закарпаття. Ужгород, 2004. 212 с.
33. Химинець В.В. Еколого-економічні засади сталого розвитку Закарпаття: монографія. Ужгород, 2004. 212 с.
34. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами Львівської області у січні 2021 р. URL: https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/news/index_t11.php (дата звернення – 16.05.2023).
35. Головне управління статистики в Івано-Франківській області. URL: <http://www.ifstat.gov.ua/> (дата звернення – 16.05.2023).
36. Державна служба статистики України. URL: Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення – 16.05.2023).
37. Драйвери розвитку економіки Західного регіону України: аналіт. зап. НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/regionalniy-rozvitok/drayveri->

- rozvitku-ekonomikizakhidnogo-regionu-ukraini (дата звернення – 16.05.2023).
- 38.Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: [http:// www.minfin.gov.ua](http://www.minfin.gov.ua). (дата звернення – 16.05.2023).
- 39.Схема функціональних територій, що потребують державної підтримки. URL:<https://www.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=3cb1d5b652d24f2cb7d35cb9e5761ddd> (дата звернення: 18.05.2023).
- 40.Rudenko L., Lisovskyi S., Maruniak E. Dilemmas of regional development in Ukraine. *Ukrainian Geographical Journal*. 2020. №3(111). P. 36–45.

Додаток А

Церква Різдва Пресвятої Богородиці – дерев'яна церква ПЦУ,
яка знаходиться у с. Криворівня

Додаток Б

Церква Пресвятої Трійці (УГКЦ) у Жовкві

Додаток В

Дерев'яний храм Вознесіння Господнього
с. Ясіня, Рахівського району

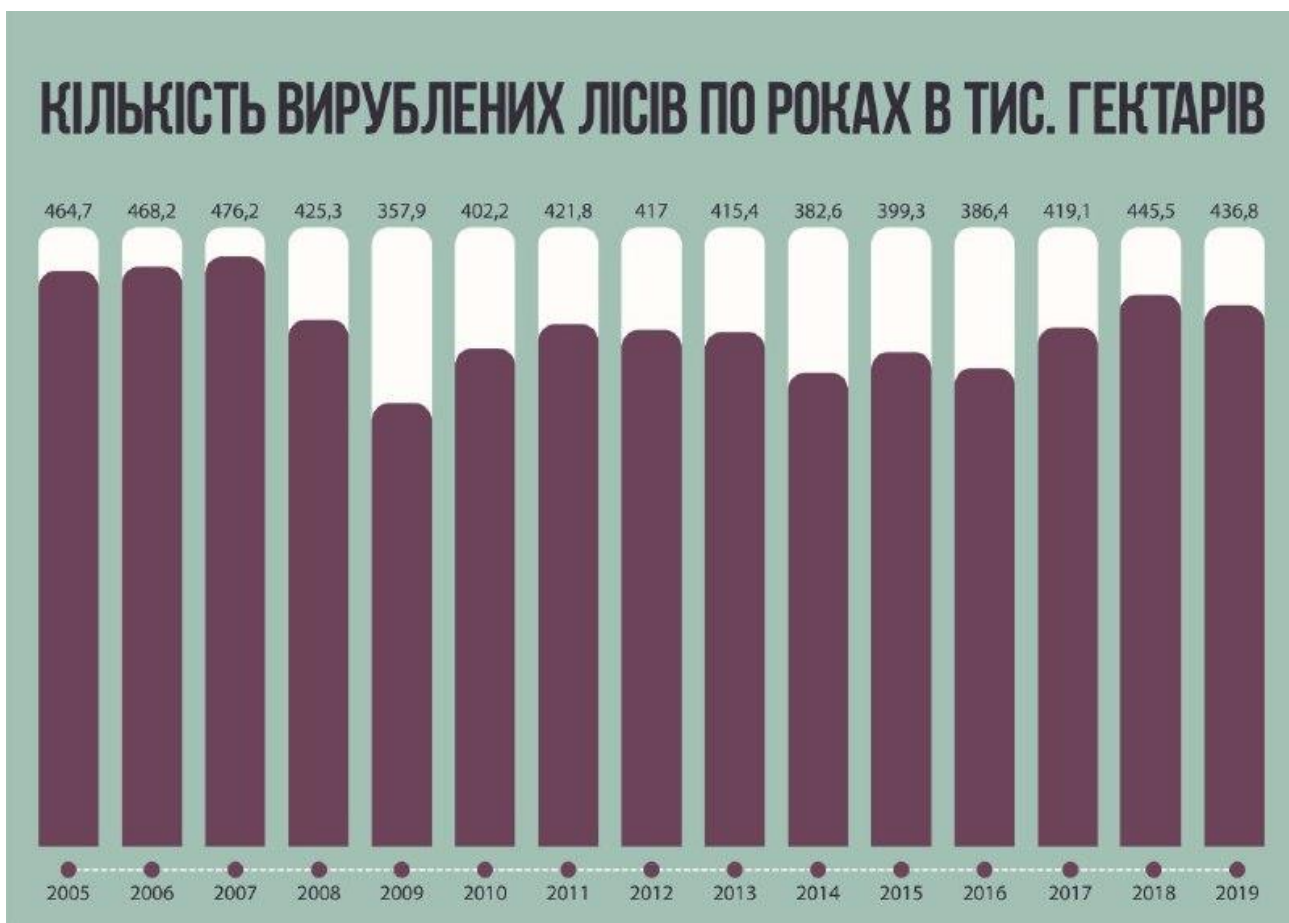
Додаток Д

Карпатський біосферний заповідник

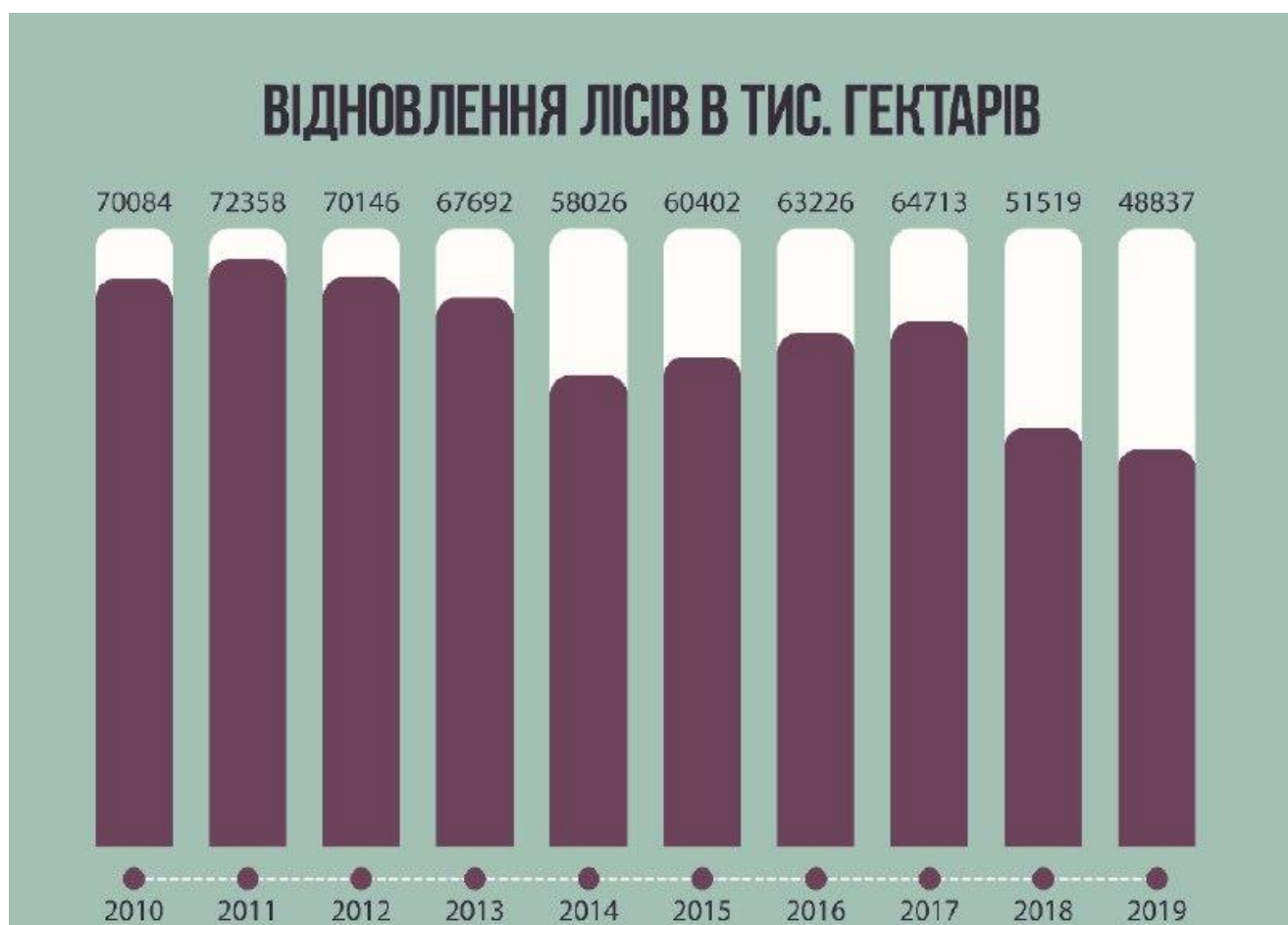
Додаток Е

Вирубка лісів

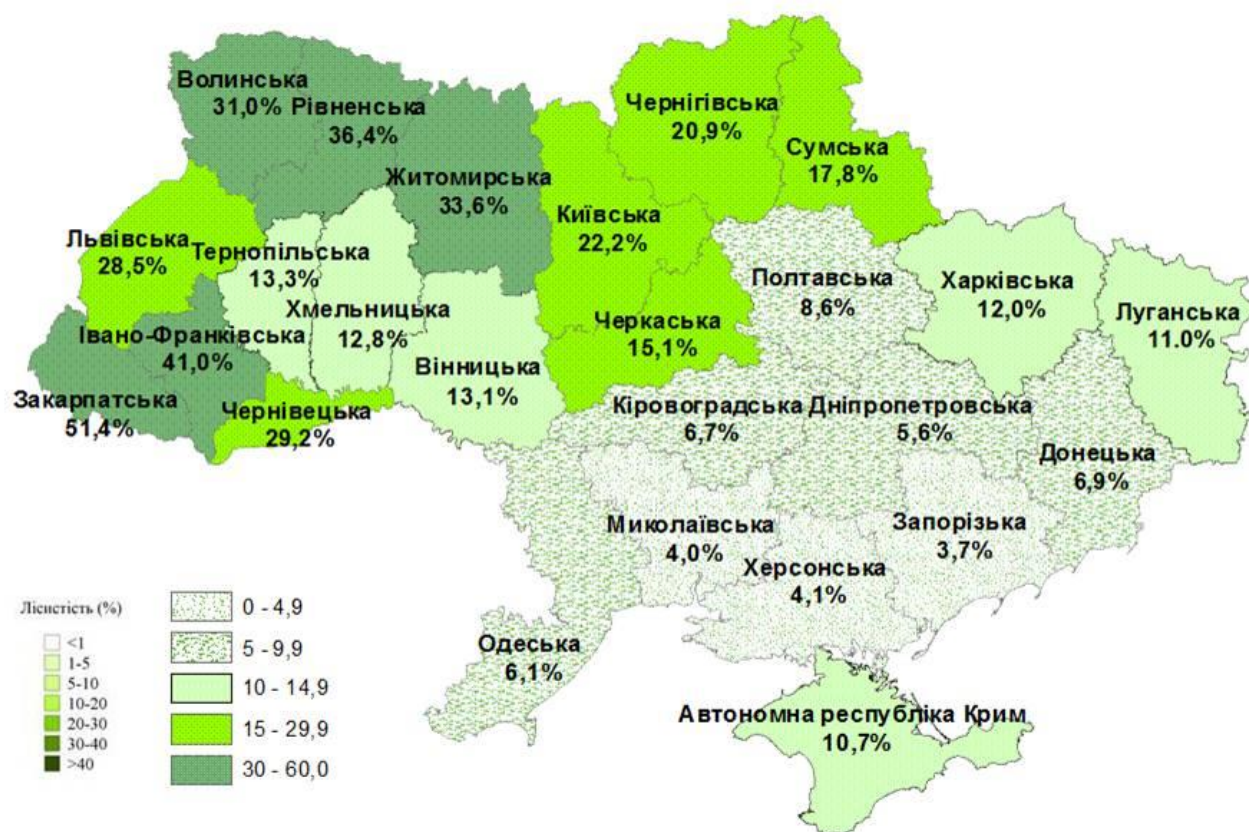
Додаток Ж

Відновлення лісів

Додаток 3

Лісистість України

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу

«Рекреаційний туризм в Українських Карпатах – стан і перспективи розвитку»

Для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

Студентки спеціальності – 242 «Туризм»

Котерлин Роксолани Іванівни

(ППІ студента)

Рецензент: Передерко В.П., к.і.н., доц. кафедри туризму та готельно-ресторанної справи

(науковий ступінь, вчене звання, посада, ППІ рецензента)

Рекреаційний туризм – це вид туризму, який спрямований на відпочинок, релакс та відновлення сил. Тема є актуальною після коронавірусу та під час війни, адже сьогодні люди потребують як фізичного, так і психологічного відновлення. Українські Карпати володіють унікальним потенціалом, що є потужною передмовою розвитку рекреаційного туризму. Важливо виявити можливості розвитку рекреаційного туризму в Українських Карпатах.

Дослідження теми дипломної роботи має логічну структуру, зокрема: вивчено теоретичні основи рекреаційного туризму: сутність, завдання, функції, види та форми рекреаційного туризму; проаналізовано рекреаційно-туристичний потенціал Українських Карпат як передумову розвитку рекреаційного туризму.

Матеріали роботи викладені у науковому стилі, доступною мовою, стисло та правильно. Оформлення роботи на високому рівні. Актуальність теми розкрито в повному обсязі. Правильно та грамотно поставлено мету дослідження та авторський підхід до вивчення визначеної проблематики. Важливим аспектом в кваліфікаційній роботі є надані рекомендації щодо розвитку рекреаційного туризму в Українських Карпатах.

Рекомендую виставити Роксолані Іванівні оцінку «відмінно» та присвоїти кваліфікацію «бакалавр» з туризму.

к.і.н., доц. кафедри туризму та
готельно-ресторанної справи

Віталій ПЕРЕДЕРКО

«15» червня 2022 р.

МП

Відгук
на кваліфікаційну роботу
«Рекреаційний туризм в Українських Карпатах – стан і перспективи
розвитку»

Для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»
Студента спеціальності – 241 «Готельно-ресторанна справа»

Котерлин Роксолани Іванівни

(ПП студента)

Дослідження теми дипломної роботи має логічну структуру, зокрема: охарактеризовано теоретичні аспекти рекреаційного туризму; проаналізовано рекреаційно-туристичний потенціал Українських Карпат як передумови розвитку рекреаційного туризму; розроблено рекомендації і пропозиції щодо розвитку рекреаційного туризму в Українських Карпатах, зокрема створено авторський тур як складову розвитку рекреаційного туризму.

Матеріали роботи викладені у науковому стилі, доступною мовою, стисло та правильно. Актуальність теми розкрито в повному обсязі. Правильно та грамотно поставлено мету дослідження та авторський підхід до вивчення визначеної проблематики.

Оформлення роботи виконано на високому рівні: розділи, підрозділи виконано згідно з методичними рекомендаціями щодо оформлення кваліфікаційної роботи. Кожен розділ завершується висновками до розділу. Кваліфікаційна робота завершується загальними висновками до роботи. Додатки присутні. Список використаних джерел оформлено правильно, згідно із рекомендаціями, кількість позицій у списку використаних джерел достатня. Календарний план виконання роботи виконано вчасно.

Студент

 Роксолана КОТЕРЛИН

Науковий керівник

ст. викл.

 Людмила ЖИРАК

«15» червня 2022 р.

Метадані

Заголовок

РЕКРЕАЦІЙНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ – СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Автор

Народна Академія Експерт

Котедлан РІ

Людмила Жирак

Назва

King Danylo University

Перелік можливих спроб маніпуляцій з текстом

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спокосень. Ці спокосення в тексті можуть поводити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спокосення в тексті можуть мати намісний характер, для частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підкорити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитів, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна бука		2620
Інтервали		0
Мікропробіли		64
Білі знаки		2
Парафрази (SmartMarks)		129

Обсяг знайдених подібностей

Зверніть увагу, що який значення коефіцієнта не автоматично означає плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Длина фрагмента (фрагментів)

13917

Кількість слів

110371

Кількість символів

Подібності за списком джерел

Прогорайте список та аналізуйте, особливо, фрагменти, що перевищують КТ 2 (показано жирним шрифтом). Скористайтеся пошуковиком "Пошукати фрагмент" та перевірте, чи є вони короткими фразами, розділеними в документі (якщо це можливо), чи є вони короткими фразами поруч з іншими (можливої плагіат) або великими фрагментами без зазначення джерела (жирний шрифт).

10 найдовших фраз

Кількість знайдених фраз	Вміст фрагмента (фрагментів)	Копія тексту	Кількість знайдених символів (фрагментів)	Відсоток
1	https://referat.com/103/2584-1-rosvitok-grupovogo-turizmu-v-ukra-ne-kih-karpatah.html	203	1.46 %	
2	https://referat.com/103/2584-1-rosvitok-grupovogo-turizmu-v-ukra-ne-kih-karpatah.html	96	0.69 %	
3	https://www.bestreferat.ru/referat-215500.html	67	0.41 %	
4	https://referat.com/103/2584-1-rosvitok-grupovogo-turizmu-v-ukra-ne-kih-karpatah.html	54	0.39 %	
5	http://www.ec-n.eu/47204221281236_12_331820182018122972318135/271221182472212232412161_8.htm	38	0.27 %	
6	https://referat.com/103/2584-1-rosvitok-grupovogo-turizmu-v-ukra-ne-kih-karpatah.html	35	0.25 %	

7	https://herreferats.allbest.ru/sport0012880_0.html	34	0.24 %
8	https://referat.com/103/2564-1-rezvitok-grupovogo-turizmu-v-ukra-ne-kh-karpateh.html	33	0.24 %
9	https://revolution.allbest.ru/sport00430521_0.html	25	0.18 %
10	http://www.ec-n.ru/47204221261235_12_331620182018122972316135/271221162472212232412181_8.html	24	0.17 %

з бази даних RefBooks (0.00 %)

Базисний номер	Заголовок	Кількість цитувань (всього цитувань)

з домашньої бази даних (0.00 %)

Базисний номер	Заголовок	Кількість цитувань (всього цитувань)

з програми обміну базами даних (0.00 %)

Базисний номер	Заголовок	Кількість цитувань (всього цитувань)

з Інтернету (8.16 %)

Базисний номер	Джерело URL	Кількість цитувань (всього цитувань)	Відсоток
1	https://referat.com/103/2564-1-rezvitok-grupovogo-turizmu-v-ukra-ne-kh-karpateh.html	451 (8)	3.24 %
2	https://www.bestreferat.ru/referat-215600.html	202 (13)	1.45 %
3	https://herreferats.allbest.ru/sport0012880_0.html	103 (7)	0.74 %
4	http://www.ec-n.ru/47204221261235_12_331620182018122972316135/271221162472212232412181_8.html	62 (2)	0.45 %
5	https://mccnlayer.net/6672082-Industriya-poslinoosti-v-ukraviti-etap-i-tendenci-razviku.html	62 (5)	0.45 %
6	https://tourib.net/sla/uk/kchka.htm	48 (3)	0.34 %
7	http://space.purd.edu.us/files/easy/123456789/4491/Markma_Danyos_Cielaandryna_%D0%A2-41.pdf	39 (5)	0.28 %
8	https://space.uzhsu.edu.us/files/stream/8b/28104/1/2020-%D0%A1%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%80%D1%80%D1%8F-%D0%B1%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%80%D1%8F-%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC.pdf	32 (2)	0.23 %
9	https://revolution.allbest.ru/sport00430521_0.html	30 (2)	0.22 %
10	http://www.aio-tour.com.ua/uk-karpateh-ne-5-driv.htm	20 (2)	0.14 %

11	https://edf.edu.ua/sites/default/files/2023-04/%D0%9C%D0%B1%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D1%A7%D0%BC%D1%88%20%D0%B2%D0%BA%D0%80%D0%87%D1%86%D0%B2%D0%BA%D0%B8_%D0%8A%D1%83%D1%80%D1%81%D0%8E%D0%82%D0%80_071_%D0%A4%D1%86%D0%BD%D0%8C%D0%8D%D1%81%D0%8E%D0%87%D0%88%D0%86%20%D0%BE%D0%B1%D0%8B%D1%86%D0%8A.pdf	18 (2)	0.13 %
12	https://space.uzhnu.edu.ua/files/attachment/3381/17%D0%8A%D0%80%D0%A0%D0%8F%D0%80%D0%A2%D0%A1%D0%AC%D0%8A%D0%88%D0%89%20%D0%A0%D0%85%D0%82%D0%8B%D0%8E%D0%80%20%D0%A2%20%D0%A2%D0%8A%D0%8F%D0%8D%D0%A2%D0%85%D0%8A%D0%A1%D0%A2%D0%8B%20%D0%A1%D0%A2%D0%80%D0%8B%D0%8E%D0%83%D0%8E%20%D0%A2%D0%8E%D0%87%D0%82%D0%88%D0%A2%D0%8A%D0%A3%20%D0%A3%D0%A0%D0%80%D0%87%D0%8D%D0%88.pdf	14 (2)	0.10 %
13	http://www.hnu.edu.ua/files/attachment/5601_%D0%87%D0%B1%D1%86%D1%80%D0%8D%D0%8A%D0%8A%20%D1%82%D0%85%D0%B7%2018-18%20%D0%8A%D0%82%D1%86%D1%82%D0%8D%D1%87%202018%20%D1%80%D0%8E%D0%8A%D1%83.pdf	13 (1)	0.09 %
14	https://www.kamaly-dream.com.ua/files/kil-y-karpaty	12 (1)	0.09 %
15	https://space.hnu.edu.ua/files/attachment/123456789/17749/124_Pisur.pdf	11 (1)	0.08 %
16	https://edf.edu.ua/sites/default/files/2021-05/%D0%8E%D0%8F%D0%8E_%D0%87%D0%8A%D0%8E%D0%8D%D0%8E%D0%8C%D1%86%D0%8A%D0%80%20%D1%82%D0%80%20%D0%8E%D1%80%D0%B3%D0%80%D0%8D%D1%86%D0%87%D0%80%D1%86%D1%86%D1%8F%20%D1%82%D1%83%D1%80%D0%8E%D1%81%D1%82%D0%88%D1%87%D0%8D%D0%8E%D1%81%D1%82%D1%8D%D0%8A%D1%86%D1%8F%D0%88%D1%8C%D0%8D%D0%8E%D1%81%D1%82%D1%85.pdf	11 (1)	0.08 %
17	https://journal.uceu.edu.ua/download/940/assets/files/ESon/18/20.pdf	8 (1)	0.06 %

Список принятых фрагментів (немає принятих фрагментів)